

FRAMTIDSKUSTER

Centrum för
Danmarksstudier

31

Hållbar utveckling i kustsamhällen

Red. Cecilia Fredriksson & Mia Larson

FRAMTIDSKUSTER

*Omslagets framsida:
HafenCity i Hamburg.
© Cecilia Fredriksson*

FRAMTIDSKUSTER

Hållbar utveckling i kustsamhällen

RED. CECILIA FREDRIKSSON & MIA LARSON

*Utgiven i samarbete med
Centrum för Danmarksstudier
vid Lunds universitet*

MAKADAM FÖRLAG

MAKADAM FÖRLAG
GÖTEBORG · STOCKHOLM
WWW.MAKADAMBOK.SE

CENTRUM FÖR DANMARKSSTUDIER 31
SERIEREDAKTÖR HANNE SANDERS

Bidrag har erhållits från
Interreg IVA, EU:s regionala utvecklingsfond

*Kopiering eller annat mångfaldigande
kräver förlagets särskilda tillstånd.*

© respektive författare, Centrum för Danmarksstudier och Makadam förlag 2013

© för bilder: artikelförfattaren om ej annat anges

Tryck Bulls Graphics, Halmstad 2013

ISBN 978-91-7061-130-8

ISSN 1651-775X

INNEHÅLL

FRAMTIDSKUSTER 9

Hållbar utveckling i kustsamhällen

Cecilia Fredriksson & Mia Larson

– I –

HAMNEN SOM VÄRDESKAPARE

HAMNEN SOM MÖTESPLATS 25

Carina Sjöholm

KONKURRERANDE KULTURARV 51

Konfliktfyllda omvandlingsprocesser i Helsingörs hamn

Fredrik Nilsson

SKÆRGÅRDSBYEN 71

Edvard Munchs kunst som stedsudvikling

Sarah Holst Kjær

NÄR KUST BLIR KONST 91

Om kultur och kreativitet som hållbarhetsgeneratorer i ett stadsförnyelseprojekt

Cecilia Fredriksson

– II –

ENTREPRENÖRSKAP I KUSTSAMHÄLLEN

MARINA BUTIKER 125

Mening och materialitet i kustens kommers

Ida de Wit Sandström

SAMARBEID OM GJESTESTRØMMER 145

Betingelser for en bærekraftig framtidskyst

Kirsti Mathiesen Hjemdahl

HÅLLBART TURISMFÖRETAGANDE I KUSTSAMHÄLLEN 173

Mia Larson & Kristina Lindström

– III –

HÅLLBAR ORGANISERING AV HAMNRUMMET

NORDSTRANDENS KYSTBYER

MELLEM LIVSFORM OG LIVSSTIL 199

Kirsten Monrad Hansen & Thomas Højrup

NÄR GODSHAMN SKA BLI ATTRAKTIV STADSDEL 225

Ansvariga inom besöksnäringen ger sin syn på hamnomvandlingen i Helsingborg

Ola Thufvesson

STRATEGIER FÖR LOKAL FÖRANKRING
I KUSTNÄRA TURISMUTVECKLING 247

Kristina Lindström & Mia Larson

– IV –

PRAKTIKERS PERSPEKTIV PÅ HÅLLBAR
UTVECKLING AV KUSTSAMHÄLLEN

FRA NÆRINGSHAVN TIL FRITIDSHAVN 271

Jo van der Eynden

FRÅN HAMN OCH VARV TILL EVENEMANGSARENA
OCH TRENDIGA BOSTÄDER 281

Noel Cornér

FISKERE OG FORSKERE SAMARBEJDER OM AT UDVIKLE
BÆREDYGTIGE LIVSFORMER I FREMTIDENS KYSTSAMFUND 293

Thomas Højrup

FRAMTIDSKUSTER: EFTERORD 305

Orvar Löfgren

Om författarna 314

Om Centrum för Danmarksstudier 316

NORDSTRANDENS KYSTBYER MELLEM LIVSFORM OG LIVSSTIL

Kirsten Monrad Hansen og Thomas Højrup

Naturmiljøer, livsformer og livsstile på kysten

De naturgeografiske forudsætninger

Den danske Skagerrakkyst hviler ikke som den norske og den svenske på grundfeld, men på Danmarks kridt, skabt af skaldyrsaflejringer på gammel havbund. Det meste af Danmark består af istidernes moræneaflejringer skabt af materiale fra de nordskandinaviske fjelde, der af isbræerne og smeltevandet lejrede sig ovenpå den dybtliggende kridtgrund. Længst mod vest nåede sandaflejringerne ud og dannede den jyske vestkyst. I Nordjylland stikker kridtklinterne dog op over havet og istidens aflejringer ved både Hirtshals og Hanstholm. På grund af deres hårdhed og slidstyrke stikker de langt ud i havet og skaber imellem sig den store Jammerbugt. Denne bugt får yderligere læ for vejr og bølger fra vest af kridtklinten Bulbjerg. Inde i bugten rager Thorup Kløv, Klim Bjerg og Svinkløv op som fire mindre kridtbjerge samt længere mod nord sand- og lerklinten Lønstrup Klint med Rubjerg Knude, der alle giver læ til sandets og vegetationens kystdannelse. Vind og hav transporterer til stadighed sandkorn og ral fra den jyske vestkyst og havbund nordpå, forbi Hanstholm, Jammerbugt og Hirtshals, hvorefter det danner Grenen ved Skagen og øerne i Kattegat. Modsætningen imellem geologiens faste og flygtige materialer giver en kombination af stabil kridtgrund og foranderlig sandvandring, der skaber de naturgeografiske og biologiske forudsætninger for den kulturelle kombination af etnologiske livsformer og livsstile på kysten.

Det vandrende sand føres mod nordøst af strømmen i havet og danner langs land tre sandrevler med dybe strømkile imellem. På land føres sandet i samme retning af vinden og danner et bælte af vandrekliitter. Mellem kliitterne og revlerne løber stranden, der vaskes jævn af bølgerne og sandflugten, så ral og fint sand fordeler sig på en plan strandbred langs havstokken. Revlerne, de dybe kil imellem dem, strandbredden og vandrekliitterne er det naturlige miljø, som udnyttes af såvel den lokale befolkning

Fem af Han Herred Havbådes renoverede/nybyggede både og joller.

som af kystens mange gæster. Sådan har det været igennem årtusinder, men måden, hvorpå folk bruger og præger miljøet, har ændret sig gennem tiderne og er fortsat differentieret og foranderlig. Det er såvel natur- som kulturmiljøernes forskellighed og forandring, der tegner den dynamik, vi på denne kyst finder imellem de livsformer og de livsstile, som danner udgangspunkt for at skabe en bæredygtig fremtidskyst.

Det vandrende revlesystem skaber mulighed for, at kystens folk kan sætte deres både ud i den inderste kils dybe vand mellem brinken på land og den første revle udenfor, der giver læ for brændingen. Kilens dybe og rolige vand skyldes, at vandet over revlen er grundt og får bølgerne til at brække rundt. For at komme *på hav* er det nødvendigt at finde den vandrende rende i revlen som skabes af, at strømmen samler og skyller vandet fra det bråd, der løber over revlen, tilbage igen og ud i den *anden kil* på ydersiden af første revle. I denne strømrende sejler kystens folk ud gennem første revle og befinder sig nu i den anden kils dybere vand, der er beskyttet imod de endnu større bølger udenfor, der løber af som en brænding på anden revle. Også denne kan besejles i de vandrende strømrender, der fører ud i den tredje kil. Herude er der endnu dybere, og her kan man ligge i læ af den yderste revle, der også på kysten kaldes *hammerbank*, fordi det er her, de største Atlanterhavssøer rammer bunden og hamrer kraften af sig med nordvestenvejr – og danner tredje revle.

Brugen af havet som ressource

Fremmede søfolk på den store vandvej mellem Østersøen og Den Engelske Kanal har altid jamret over faren for at blive fanget af nordvestenstorm i brændingen på Jammerbugts revler. Springer vinden mod nord, har man ikke længere læ fra vest af stenrevet Bragerne og Bulbjerg, og kan man hverken krydse ud af bugten eller finde ind i en rolig kil mellem revlerne, så risikerer skibet hurtigt at blive knust af brådsøerne, når det tager grunden på revlerne, mister styreevnen og driver på tværs af bølgerne. Denne modsætning imellem de skibe og søfolk, der frygter og flygter fra kystens revler, og de, der betragter og bruger dem som naturhavn, har gjort det muligt at udvikle en lokal livsform baseret på dels at bjerge strandinger og strandingsgoods fra fremmede, forulykkede skibe, dels at udskibe og indskibe gods til landet bag kysten fra især skærgården på den anden side af Skagerrak. Strandgårdenes skuder og skibningsbåde har været beregnet til begge dele, og mange stuehuse har stadig en længde, der rummer plads nok til regelmæssigt at huse en strandet skibsbesætning eller det lokale skibningsmandskab til ind- og udskibning af gårdenes skuder. Ikke kun længernes længde, men også murværkets æstetik afspejler en livsstil, der signalerer, at her har havets herskabsfolk opført deres residens.¹

Handelsforbindelser

Mens Nordjyllands skove allerede i middelalderen blev hugget til gavntømmer og brænde, så hovedparten af egnen var træløs helt frem til de sidste århundreders plantageplantninger kom i gang, så er der frugtbar agerjord inden for sandfygningens vandrekliitter, som fra gammel tid har kunnet brødføde langt mere end den lokale befolkning. Modsætningen hertil findes lige på den anden side af Skagerrak, hvor skærgårdens bagland er og har været rigt på såvel egetræ som nåleskov og værdifuld jernmalm, men fattigt på agerland og husdyrproduktion i forhold til efterspørgslen fra de forbipasserende, provianterende skibe i nordvejens udhavne og skærgårdens søfarende befolkning. Det er denne modsætning, som skudehandlerne fra både den norske skærgård og den danske strand har ophævet og vendt til en rig symbiose ved at udnytte vestenvinden til hurtig halvvinde sejlads nordpå og sydover, hvorved Skagerrak kan passeres på 7–8 timer med en lastet skude. Mens Nordstrandens danske sandskuder kunne lægge til i den lune skærgård, så kunne Agdersidens norske skuder ankre op i *laden* mellem revlerne, hvor kilen havde den passende dybde, og stikke til havs igen, når skudehandlergårdenes skibningsfolk hurtigt og effektivt havde losset og på ny lastet den norske skude.²

Revlesystemet og pakhusene på den danske kyst har derfor været flittigt besøgt og brugt af de norske handelsgæster i en langstrakt sæson. Så flittigt, at drengene ombord hentede nordjyske piger med til Agdersiden for at gifte sig med dem, ligesom de danske skibsdrenge hentede norske jenter med til strandsiden eller selv slog sig ned i skærgården, så sproget, der blev talt i de blandede familier, satte sig spor i stednavne og dialekt på begge sider af sundet.³ Først omkring år 1900 blev handelsgæsterne endeligt afløst af badegæsterne, der af romantikkens interesse for natur og kystfolk og af tidens sundhedseksperter blev inspireret til at søge ud til Nordstrandens landingspladser, med deres folkeliv, vandrekliitter, havlys, hedelyng og badestrande. Hermed introduceredes badelivets stiltræk i skarp kontrast til skudehandlernes og sømandslivets, som et ferieliv møder to arbejdsliv, når deres livsformer konfronteres på samme sted, hvor de både tiltrækker og frastøder hinanden.⁴

Livsbetingelserne i Skagerrak og fiskeriet

Skagerrak er samtidig et sund, hvis nordlige fjeldslugt, Norske Rende, er godt 700 meter dyb. Den skråning begynder 30 sømil fra den danske kyst, hvilket kaldes *Revet* af Skagerraks fiskere. Her strømmer smelte- og flodvandet fra Østersøen ud i Atlanterhavet, mens det salte vand fra Vesterhavet strømmer ind over de højere liggende stenrev og sandbund langs den nordjyske kyst, når vinden stuver, og månen slipper tidevandet fri. Hvor vandmasser med forskelligt saltindhold, forskelligt organisk materiale og mikro-

organismer samt forskellig temperatur mødes på varierende vanddybder, opstår de mest ideelle vækstbetingelser for en rig fauna, habitater og fiskebestande. Bliver det om sommeren for varmt på sandbunden og stenrevne langs den nordjyske kyst, kan fiskene søge ud i det koldere vand i dybet, og bliver det for koldt langs land om vinteren, kan de søge ud i det lunere hav på dybere vand. Fra stranden breder fladfiskenes foretrukne, føderige sandbunde sig ud over kridtgrunden, der rundt omkring stikker op over havbunden som kridtklipper og toppe bevokset af tangskove og omgivet af torskestimerne, som holder af hård og ujævn bund med et rigt habitat. Sandbunden afløses jævnlgt af stenrev, ralbanker og blødhuller, hvor de mest forskelligartede bestande af rundfisk holder til i perioder af året, gyder, spiser og forsøger at finde ly for trawlerne skovle og kæder.

Fiskeri er med andre ord en lige så gammel og integreret del af erhvervsgrundlaget på kysten som skudehandelen. Åbne, klinkbyggede havbåde har så langt tilbage, kilderne rækker, været brugt til fangst af stimefisk i de frie vandmasser med vod, dør og drivgarn samt fangst af skaldyr, fladfisk og rundfisk ved havbunden med kranjer, tejner, langliner, garn og vod. Længst til havs, det vil sige ude på Revet, har sandskuderne været brugt til fiskeri som supplement til skudehandelen.⁵ Her ude har de i mange generationer mødt bohuslændingenes bankeskuder, som fiskede efter langer og stortorsk.⁶ I dag møder de såvel norske linefiskere som vestsvenske og sydnorske silde- og makrelfiskere, der fisker med not og trawl på Skagerraks store og eftertragtede bestande af stimefisk. I Bohuslen lever mange fiskerkoner, der stammer fra nordjyske fiskerbyer.⁷

Fælles for fiskerne fra alle tre kyster er deres partsfiskeri, som har været muliggjort af kongens beskyttelse og regulering af det frie fiskeri til havs, der gennem tusind år har sikret den enkelte fiskers besiddelse af adgangen til fangst af havets naturgoder i form af først og fremmest fisk og skaldyr. Først med den norske, den danske og nu også den svenske regerings konfiskation⁸ af fangstretten fra fiskerne og gratis uddeleling af kvoteandele til bådejerne som privat og omsættelig ejendom, mister partsfiskeriet sine grundlæggende mulighedsbetingelser.⁹ Med kapitalistens livsformer som baggrund opkøber en lille gruppe af pengestærke folk med bankerne i baghånden nu fangstrettighederne for at lægge dem sammen i nogle få kapitalselskaber, som bygger supertrawlere, flyshootere og notskibe for at drive koncernfiskeri med ansat personale, samtidig med at de lejer resten af deres kvoter ud til de arbejdende kutterfiskere, der ikke længere selv har ret til at fange havets fisk.¹⁰

Ligesom skudehandlerne som parthavere gik sammen om at købe og drive handel med en sandskude, så tog de fleste kystboer del i udviklingen af partsfiskeriet fra den åbne strands landingspladser. På Skagen strand begyndte kunstmalerne i anden halvdel

I Han Herred Havbådes bådeværft renoveres og bygges nye traditionelle klinkbyggede havbåde. To læringe er tilknyttet værftet.

af 1800-årene at skildre partsfiskeriets djærve folk på lærred. Skudehandelen var på retur, men landingspladserne blev videreført og videreudviklet af partsfiskernes livsform, hvor op til en håndfuld familier i fællesskab driver kystfiskeri med en havbåd, der om morgenen sættes ud fra kysten og om aftenen trækkes på land igen. Byernes borgerskab kom som led i et europæisk livsstilsfænomen til at opleve denne livsform ved havet som noget af det mest oprindelige, folkelige og autentiske, Danmark havde at byde på. Motiverne af en djærv og stout livsstil i dragt, boligkultur og livsholdning blandt fiskerne på stranden og familierne i klitten indgik i en ung kunstnergenerations præsentation af et nyt livssyn og dets mere frisindede livsstil i hovedstadens og de større byers borgerlige livsformer.¹¹

Den materielle forudsætning for partsfiskeriets nye ekspansion var den anlæggelse af veje og jernbaner i slutningen af 1800-tallet, som åbnede de europæiske storbymar-

keder for hurtig forsyning af landbrugsvarer og fisk fra det danske andelssamfund. Som et fintmasket net kom lokalbanerne ud til kysterne, og som en perlerække fik også Han Herrederne deres aktive stationsbyer langs privatbanen, der passerede gennem kystlandsbyerne fra Thisted til Ålborg. Hvor torsk og rødspætter tidligere skulle saltes og tørres af familiernes kvinder, børn og ældre mennesker for at kunne blive opbevaret og transporteret til fjernere markeder, så blev det nu muligt at bygge et ishus og dagligt sende iset fisk i kassevis med jernbanevogn sydpå til Esbjerg, Altona og videre mod syd eller vestpå til det engelske marked. Dermed var der åbnet mulighed for at tage konkurrencen op med de kapitalistiske fiskekompagnier fra engelske, tyske og nederlandske havnebyer, der hidtil havde sejlet deres fangster den lange vej hjem fra den skandinaviske side af Nordsøen og Skagerrak.¹²

Havne og landingspladser

I 1930 blev der bygget havn i Hirtshals, og i 1967 blev havnen færdig i Hanstholm. Indtil da havde der været tre driftige landingspladser med kystfiskeri både i Thy, i Han Herred og i Vendsyssel.¹³ De fik elektriske eller dieseldrevne spil til at hale store havbåde ind og ud fra stranden, og nye generationer fik fornyet flåden af kystfartøjer og introduceret nylongarn til torsk og rødspætter. Kystfiskerne specialiserede sig i at levere blank fisk af E-kvalitet (ekstraordinær høj kvalitet) til især de sydeuropæiske markeder for højværdifisk. Men med svigtende rødspættefiskeri og byggeriet af Hirtshals Havn i Vendsyssel svandt flåden i Blokhus, Løkken og Lønstrup ind, og kun Løkken har i dag en lille flåde af havbåde tilbage, der driver kystfiskeri.

Med færdiggørelsen af Hanstholm Havn i Thy svandt det størstiledede kystfiskeri fra Stenbjerg og Klitmøller ind, og kun Nørre Vorupør forblev aktiv som landingsplads for store havbåde. Men Vorupørs videreudvikling af den store flåde af højt specialiserede langlinebåde gik i stå, og de fleste af byens kvoter er i dag købt op af fremmede investorer. Derfor er erhvervsfiskeriet med store havbåde indstillet og erstattet af bierhvervsfiskeri med havpramme og sejlads med lystfiskere. Vorupør er under forvandling til ferieby, hvor udefra kommende investorer også køber fiskerbyens huse og forretninger op til turistindustrielle formål. Stadig færre indfødte vorupørboere kan lide at blive boende i det, der er ved at udvikle sig til en heksekedel af turister i hele sommerhalvåret. Fordi fiskerlejet udviklede en stor flåde og fik en stor bebyggelse, er der blevet så store muligheder for at omdanne mange huse til ferieudlejning med stiltræk, som turister forbinder med et attraktivt maritimt miljø.

I Han Herrederne midt imellem Thy og Vendsyssel ligger tre gamle landingspladser ud til Jammerbugt. Det er Lildstrand, Thorupstrand og Slettestrand. Efter kirkerne og

de righoldige kulturlag under sandet at dømme var de allerede aktive i vikingetid og middelalder. Karakteristisk for dem er, at de ligger tættere på gode fiskepladser i Jammerbugt og på Revet, end havnene i Hanstholm og Hirtshals gør. Da mange unge i 1970'erne og -80'erne søgte væk fra fiskerlejerne i Thy og Vendsyssel, gav de unge sig i stedet til at bestille nye havbåde og modernisere deres fiskeri i Han Herred.¹⁴ Fiskeriet er i dag koncentreret i det midterste fiskerleje, Thorupstrand, der med sin optimale beliggenhed i læ af Bulbjerg også tidligere var egnens førende skudehandelsplads. Dens rigdom og skuddefart er formentlig grunden til, at pietismens livssyn og livsstil slog igennem i 1700'årenes Vester Thorup, mens 1800'årenes indre missionske livsstil og tro aldrig har fået fodfæste i den lille kystby. Dette træk præger fortsat Thorups romanske kirke, hvis fine kor fra 1730'erne fremviser de mest maleriske udtryk for pietismens livsstil og begrebsverden.¹⁵

Den gode beliggenhed som landingsplads med læ for vestenvejr og en kilbrink, der skråner direkte ned i en sejlbar første kil inden for første revle, betyder også, at det er ral frem for fint sand, der præger stranden. Derfor er stedet ikke badegæsternes foretrukne strand, da de helst vil vandre med bare tæer i fint sand. 1500-årenes sandflugt har godt nok efterladt et lyngbevokset bælte mellem havbakkerne udenfor og landsbyens gamle agre indenfor, men klitplantagen blev anlagt i dette bælte for at dæmpe tilsandingen og er i dag statsskov. Uden for denne har gårdene solgt den resterende lyngheide fra til sommerhuse. Mange af de, der køber sommerhus her, gør det ikke, fordi der er fint sand på stranden, men fordi der er et levende fiskersamfund i Thorupstrand med partsfiskere og travle fiskerbåde, der bruger landingspladsen døgnet rundt som på Skagen strand i gamle dage, og fordi lynghederne og klitplantagen mod vest er fredet og åben for offentlig færdsel til fods, til hest og på cykel. Til gengæld er det muligt for de unge fiskerfamilier at købe deres eget hus i Thorupstrand, fordi presset på huskøb ikke er større, end at de unge kan være med. Derfor er partsfiskeriets selvstændige fiskerfamilier ikke trængt væk fra landingspladsen midt i fiskerlejet af sommerhusfolk fra byerne, der ellers gerne vil betale dyrt for at udleve deres ferier og fritid i sommerhusstil.

En overgang måtte fiskerkonerne gå i protest til kommunen for at få fjernet lokalplanens ønske om at få turistinvestorer til at investere i hotelbyggeri klods op ad landingspladsen. Det lykkedes ved, at de kunne fremhæve fiskerfamilierne som en væsentlig gruppe af skatteydere til kommunen – og hver fisker beskæftiger i snit fem personer i land, så kommunen skiftede standpunkt og lokalplan. Siden har den også sagt nej, når nytilkomne sommerhusejere har troet, at de kunne forlange spillet og isværket lukket fra aften til morgen for at få nattero – for til sommerhusenes livsstil passede solsortesang bedre end maskinstøj i sommernatten! Men fiskernes arbejdsdag starter om

morgenen, og i fiskernes livsform begynder morgenen ved midnat, når fiskepakkerne på den oplyste plads er ved at sende den forudgående dags fangst med kølebil sydpå til auktion og eksport, og fiskerne igen »går på haw«. Netop dét træk er nu ved at blive et af feriegæsternes foretrukne, fordi det er ved at være en sjældenhed i Skandinavien. Så sommergæsterne nyder at lægge aftenuren ned omkring stranden for at se havbådene gå ud i sommernatten.¹⁶

Landingspladser og fiskerlejer på kysten

Kysten fra Hirtshals til Bulbjerg rummer således en lang række små kystbyer og landingspladser, der har udviklet sig på helt forskellige måder. Der er ikke tale om en simpel og generel udvikling fra maritim livsform til rekreativ livsstil. Gennem hele kystens kulturhistorie har forskellige livsformer sameksisteret. Nogle livsformer har i perioder været fælles om særlige livsstilstræk, andre har indenfor en og samme livsform givet plads til forskellige livsstile, der profilerer sig i kontrast til hinanden. Det er denne komplekse og dynamiske sameksistens af livsformer og livsstile, der tegner de forskellige udviklingsprocesser, som adskiller kystsamfundene fra hinanden. Og det giver os et helt laboratorium af måder, hvorpå kystsamfund kan indrette sig på de skiftende vilkår i regionen som helhed.¹⁷ Vi har udvalgt fire kystbyer, der kaster hver deres erfaringer af sig til arbejdet med at udvikle bæredygtige kystsamfund. Vi beskriver deres praktiske problemstillinger og løsninger samt den måde, hvorpå livsformer og livsstile i et intrikat samspil hvert sted er med til at forme stedets lokale problematik og udviklingsmuligheder gennem tiderne og helt aktuelt.¹⁸

Lønstrup

Byen ligger på en pynt ved den 12 km lange Lønstrup Klint, der nogle steder er op til 60 meter høj. Byens huse ligger i læ for vestenvinden, da byens hovedgade ligger i bunden af en slugt mellem græsklædte bakker, der når helt ud til kysten. Vejen ender i landingspladsen, som havet igennem årene har ædt sig længere og længere ind på. Kystlinjen rykker kontinuerligt ind i land, og flere af byens huse er i fare for at falde ned. På trods af kystbeskyttelsens store stenmoler er det i dag svært at forestille sig, at det har været muligt at have en forholdsvis stor flåde af havbåde, der kunne lande på den åbne strand nedenfor klinten. Flere gange er landingspladsen, der i dag er meget stejl, skyllet i havet på en nat i en pålandsstorm. I øjeblikket må bådene lande lidt nordøst for pladsen, hvor der er et strømhul inden for de stenmoler, der er lagt ud for at beskytte kysten mod erosion.

Lønstrup har været basis for en stor skudehandel, hvor købmand Segelcke i anden halvdel af 1800-tallet havde 70 mand ansat til at losse og laste skuderne, der fortrinsvis sejlede på Norge. Efter skudehandlen ophørte i slutningen af 1800-tallet, levede byen til midten af 1900-tallet af fiskeri, men den sidste erhvervsfisker stoppede i starten af 1980'erne. Der drives dog fortsat bierhvervs- og fritidsfiskeri fra stranden.

Sommergæsterne opdagede for alvor Lønstrup i 1877, hvor byen kom på forsiden af landets aviser. Et voldsomt tordenvejr en augustdag efterfulgtes af et skybrud, hvor byens bæk svulmede op og rev 7 huse med ud i havet. Begivenheden var en katastrofe for indbyggerne, og der blev iværksat en landsindsamling. Men begivenheden medførte også, at der kom mange nysgerrige besøgende – og netop byens specielle beliggenhed og klima blev en medvirkende årsag til den voksende turisme op gennem 1900-tallet. Allerede i begyndelsen af 1900-tallet var Lønstrup det største badested i Nordjylland. Et badested, der på det tidspunkt betegnes som det fornemste mellem Fanø og Skagen. Det er ikke mange steder langs Danmarks vestkyst, man kan finde læ ved græsklædte bakker, og hvor man samtidig har en fantastisk udsigt over havet fra toppen af bakkerne.

Borgerskabet indkvarterede sig i begyndelsen på hotellerne og badepensionater, ligesom det også blev almindeligt at leje huse ud til sommergæster. Flere sommergæster byggede deres egne sommervillaer på toppen af bakkerne fra 1900–1925. I modsætning til lokalbefolkningen, hvis huse lå nede i læ, ville badegæsterne gerne have udsigten ud over havet, selvom det betød mere blæst. I Lønstrup blev havudsigt og eksklusiv sommerhuslivsstil intimt forbundne.

I 1960'erne gik det stærkt med udbygningen af turistfaciliteter i mange af kystbyerne, men i Lønstrup lykkedes det at bevare store dele af byen intakt, idet man allerede i begyndelsen af 1970'erne udarbejdede en bevarende lokalplan. Det var lokale kræfter, der gik i spidsen for at bevare byen og undgå, at den skulle udvikle sig til en by med masseturisme, som nogle af de andre langs kysten gjorde på det tidspunkt. I årene efter flyttede flere kunsthåndværkere til byen, og det sætter stadig sit tydelige præg på byen, der er rig på butikker med arbejdende værksteder. At man så tidligt opstillede rammer for byens udvikling, har bevirket, at meget af den ældre bebyggelse fortsat er intakt, og der er ikke sket en »tivolisering«. Ligeledes har man krævet helårsbeboelse i husene i bykernen, så man ikke får en by, der er »sort« om vinteren, dvs. uden lys i vinduerne. Rundt om byen ligger der store sommerhusområder, så byens liv er meget forskelligt afhængigt af årstiderne.¹⁹

Skudehandlen og fiskeriet levede i mange år side om side i Lønstrup. Mange af dem, der hjalp til ved skudehandlen, ernærede sig også som fiskere ved siden af. Man kunne fiske i de perioder, hvor der ikke blev sejlet, lastet og losset. Skudehandlens rolle som

Hovedgaden gennem Lønstrup bringer tankerne hen på en sydlandsk by, og man fornemmer ikke den nære beliggenhed ud til den barske Skagerrakkyst. En stemning, der tiltrak sommergæsterne og fortsat gør Lønstrup til en eksklusiv kystby.

den driftige port til eksport og import fik begyndende konkurrence i takt med, at egnen fik jernbaneforbindelse til Nørresundby og videre sydpå i 1871. Den borgerlige livsforms maritime livsstil tog kampen op med de landbaserede innovatører og nåede nye højder med sejlads på England, inden den brød sammen. Sammen med den øgede turisme åbnedes flere hoteller i Lønstrup, og fiskerne fandt i Lønstrup som langs resten af kysten ud af, at det var attraktivt for sommergæster at besøge byen, og mange fiskerfamilier tjente ekstra penge på at leje deres hus ud til turisterne om sommeren. På denne måde kunne de lokale fiskerfamilier og sommergæsterne bruge byen side om side.

I dag fremstår Lønstrup med et autentisk bymiljø, som i høj grad er et resultat af den tidlige byplanlægning på stedet. Byen tiltrækker en eksklusiv turisme, og byen har bevaret sit præg af fiskerby, selvom erhvervsfiskeriet forsvandt for næsten 50 år siden.

Ved landingspladsen er den tidligere redningsstation bevaret. I huset er en udstilling om fiskerlejet, og midt i denne står den velbevarede havbåd Marly sejlklaar.

Lønstrup har et irsk og sydlandsk præg på varme sommerdage, men den svære udfordring i dag er at føre en bæredygtig udvikling videre. Helt afgørende er det at fastholde en helårsbefolkning, der engagerer sig i byens udvikling, så man fortsat satser på kvalitet for at skille sig ud fra de andre kystbyer. Det skal stadig være en unik oplevelse at besøge Lønstrup med den dramatiske landingsplads. Det er samtidig vigtigt, at der kan være plads til forskellige aktiviteter – i læ af de nye stenmoler mod nordøst er der dannet fine badelaguner, og der er planer om at udbygge en af molerne med en rampe, så lystfiskere kan komme kørende med deres jolle og sætte den i vandet derfra.

Lønstrup er stedet, hvor en enkelt skudehandlerfamilie indtil 1890 udfoldede en borgerlig livsform, der sameksisterede med fiskerfamiliernes partsfiskerlivsform. Sammen tiltrak de feriegæster fra borgerlige bymiljøer, embedsværk og kunstnere, hvis livsformer har kunnet forenes og folde sig ud i en fælles, ferispecifik livsstil på kystens »fornemste badested«. I en dialektik med nye tilflytteres kreative livsform i selvstændige kunsthåndværkerbutikker og badehoteller dannede disse stiltræk gennem 1900'årene et lokalt kulturmiljø, der har overskredet og efterhånden sluppet forbindelsen til fiskernes og skudehandlerne forsvundne livsformer, men til gengæld markerer Lønstrup som en stilren og eksklusiv kystby.

Løkken

Løkken ligger inden for en bred sandstrand i læ af høje klitter mod vest. Lige nord for byen rejser lerklinten sig, der strækker sig mange kilometer nordover helt til Lønstrup. Byen var tidligt et trafikknudepunkt – dels pga. sejladsen over Skagerrak, dels fordi den ridende og kørende trafik sydfra kom via stranden og videre nordpå måtte ind over Løkken for at komme bag om Lønstrup Klint.

Den første bebyggelse kom i anden halvdel af 1600-årene, og den var en følge af, at trafikken her krydsede ind over land og ud over havet. Området har været stærkt præget af sandflugten – og der er beretninger fra 1800-tallets midte, hvor byen efterhånden havde vokset sig stor – om at sandet lå i driver op til husenes vinduer. På det tidspunkt var klitterne ikke høje som nu, og inde fra byen kunne man se de skibe, der lå på reden.

Løkken blev kystens seneste og største skudehandelsplads. Først i 1908 blev den sidste skude trukket på land, og på det tidspunkt havde byen udviklet sig til vestkystens største fiskerleje. Den brede flade sandstrand egnede sig godt til skudehandlen, og nærheden til gode fiskebanker var et godt udgangspunkt for fiskeriet. Byen fik en lang

læmole og forblev regionens største kystlandingsplads i første halvdel af 1900-tallet. I dag er der fortsat lidt erhvervsfiskeri tilbage fra 3 havbåde, der trækkes op på stranden.

Allerede fra midten af 1800-tallet kom de første badegæster til byen, der dengang kunne minde om en mindre købstad med sine røde tegltage og store kornmagasiner. Hele kysten fik i første halvdel af 1800-tallet besøg af både forfattere og malere, der herude i det barske landskab fandt gode motiver og historier.²⁰ Løkken var ingen undtagelse, og i kølvandet på kunstnerne kom borgerskabet for at holde ferie. Efter 1800-tallets midte fik man den opfattelse inden for lægevidenskaben, at frisk luft og havbade havde en gavnlig indflydelse på sundheden, og det åbnede for alvor især den formuende del af byernes befolknings øjne for mulighederne langs kysterne. Til dette formål var Løkken med sin brede sandstrand og sit relativt flade vand helt ideel.

Løkken var den største by langs Nordjyllands vestkyst, og det var en by med liv i, allerede da de første turister dukkede op. Skudefarten betød, at der dels var mange i arbejde hos byens skudehandlere, dels kom der en del tilrejsende, som skulle videre med båd til Norge eller England. Ofte måtte man indlogere sig og vente i flere dage, indtil det blev vejr til at sejle over Skagerrak. For tilrejsende var det et flot syn med skuderne, der lå for anker på reden, de travle skibningsbåde og de mange større og mindre fiskerbåde i forskellige farver, der gik ind og ud fra stranden.

Den lokale befolkning havde stor respekt for havet, og derfor så man skeptisk til, da de tilrejsende gæster begyndte at bade i havet i 1800-tallets sidste halvdel. Det blev oplevet som en mildt sagt forunderlig livsstil! Havboerne var vant til at bruge havet, men også vant til at bruge det med en respekt og instrumentalitet, som nærmest var den diametrale modsætning til at tage bad i det. Men badelivet var kommet for at blive, og med afsæt i den ideelle badestrand, der var for badegæster, udviklede Løkken sig i løbet af 1900-tallet til en stor turistby om sommeren. Fra 1960'erne blev byens nærområder udbygget med sommerhuse og campingpladser. Op gennem 1980'erne og 1990'erne blev Løkken det sted, hvor ungdom fra større byer tog på ferie, primært fordi der lå campingpladser meget tæt på byens centrum. De unge blev i store annoncer lokket på »pub-crawl« – det vil sige decideret drukture fra værtshus til værtshus natten lang som led i en kommercielt fremavlet og af andre foragtet ungdomslivsstil. Efterhånden har drukkulturens modstandere fået de bynære campingpladser lukket med det argument, at byen efterhånden blev associeret med fulde unge mennesker, der larmede i gaderne om natten og skræmte familieturisterne væk.

Løkken har bevaret en lang række karakteristiske miljøer fra de forskellige perioder i byens historie, og de er fortsat vigtige for byens tiltrækningskraft. Man kan genfinde de ældre fiskerhuse, et par af skudehandlergårdene, der dog er ombygget til hoteller, et

pakhus mv. Stranden er stadig en fungerende landingsplads for havbådene, hvor det er muligt at købe en frisk fisk. Den nedlagte redningsstation er lavet til kystfiskermuseum, og byens lille museum er indrettet i et tidligere skipperhus.

I modsætning til Lønstrup er mange af de ældre helårshuse i Løkken i dag fritidsboliger, der kun er beboede i sommerperioden, mens vinduerne om vinteren er mørke. En stor del af lokalbefolkningen er flyttet til nyere villakvarterer længere fra centrum og landingsplads. Byen er et klassisk eksempel på det, der er sket mange steder langs kysten, hvor de ældre huse i bymidten er købt op af folk udefra. Mange vil gerne have et fritidshus beliggende i et autentisk kystbymiljø, hvor historien stadig er fremtrædende i de fysiske rammer, men med det resultat, at det lokale liv forsvinder fra bykvarteret. Skagen er det mest åbenlyse eksempel på dette, hvor over 600 af de oprindelige fiskerhuse nu er fritidsboliger med romantiserende revitalisering af ældre maritime stiltræk. Løkken har i høj grad satset på masseturismen, hvor kvalitet ikke har haft den store betydning. Der er ikke mange besøgende en vinterhverdag, hvor de fleste butikker også er lukket. I weekender og i ferier, derimod, kommer der (mere) liv i byen, men det helt store rykind finder sted i sommerhalvåret med højsæson fra midten af juni til midten af august.

Landingspladsen i Løkken, der beskyttes af en mole mod syd, er i dag mødested for både lokale erhvervsfiskere, to bådelaug, der har restaureret og sejler med et par ældre havbåde som fritidsforøjelse, andre fastboende i Løkken samt kystbyens badegæster. Langs klitten både nord og syd for landingspladsen står lange rækker af hvide badehuse i traditionel stil fra ferielivets barndom – i alt 482 er der af de små huse. De er ikke til for turisternes skyld, men et udtryk for lokalbefolkningens – af de tilrejsende badegæster inspirerede, men helt forskellige – brug af stranden til badning. Om vinteren opbevarer folk deres badehuse inde i land, så de er beskyttet mod vintervejr og højvande. Badehusene er en særlig del af strandkulturen i Løkken, hvor omegnens beboere fik smag for badelivet, men profilerede deres eget badeliv i kontrast til badegæsternes livsstil. Oprindeligt var det små huse på hjul, der kunne køres ud i vandet, og som tilhørte hotellerne. Det første private badehus kom i 1908, og efterhånden blev det almindeligt, at de lokale familier fik deres eget badehus, hvor de kan klæde om i fred eller bare nyde en kop kaffe på stranden som i et lysthus.²¹

Som gæst kan du på stranden drømme dig væk fra et hektisk byliv, når det er godt vejr betragte erhvervsfiskerne, der tidligt om morgenen bliver hebet på hav, og som i løbet af eftermiddagen vender tilbage til pladsen med dagens fangst, der køres op i fiskehuset og videre til auktionen i Hirtshals. Du kan betragte og deltage i badelivet – Løkken har en meget børnevenlig strand med lav vanddybde. I mere barsk vejr kan du

forestille dig de problemer, skuderne, der lå for anker og ventede på at blive losset og lastet, havde, du kan opleve naturens rasen i en vestenstorm, hvor havet æder af klitterne, og kysten rykker tættere og tættere på de huse, der er placeret i yderste række, og du kan selv gøre brug af havet ved at surfe.

Udfordringen i Løkken er fortsat at have en levende by uden for sommersæsonen. De lokale betragter det som afgørende at fastholde erhvervsfiskeriet, da de mener, det er dette, som byens mest velkomne besøgende forbinder med Løkken. Samtidig forsøger byens forretningsdrivende at tiltrække nye gæster ved at skabe muligheder for, at turister kan bruge stranden på andre måder. Byen har med held og fysisk planlægning fået lagt en dæmper på sit image som de unges ferieby, men samtidig vil man gerne kunne tilbyde de yngre generationer udfordrende aktiviteter, der kan udøves på stranden. Ungdom er både en kostbar mangelvare og et frygtet faremoment.

Til forskel fra Lønstrup er Løkken for det første byen, hvor mange skudehandlere bankede en stor ladeplads op i hård konkurrence og samarbejde med hinanden, indtil livsformen mistede evnen til at fastholde sin rolle som det dominerende knudepunkt for eksport og import på egnen. For det andet stedet, hvor en stor kystfiskerflåde baseret på havboernes partsorganiserede livsform afløste lønarbejdet for skudehandlerne og selv blev konfronteret med lønarbejderlivsformen et par generationer senere i forbindelse med masseturismens indtog i byen. Lønarbejderlivsformens dominans gjorde det efterhånden svært at rekruttere lokale unge til et »usikkert« og »trælsomt« liv som selvstændig partsfiskerfamilie, som vi kender det fra andre miljøer, hvor denne kontrast imellem et frihedsbegreb og et fritidsbegreb tårner sammen i de unges dannelsesproces.²² Modsætningerne har længe været forstået og håndteret som et sammenstød imellem forskellige livsstile, der udfoldes i blandt andet industriferiens sommerlige nattelev på byens gader og barer, i de lyse timers liv på den brede, hvide strand og i lokale ildsjæles arbejde for at bevare og manifestere byens maritime kulturarv i profileret kontrast til og konkurrence med en turistindustri uden lokal forankring.²³

Slettestrand

Slettestrand er en af de pladser langs den nordvestjyske kyst, der ligger godt beskyttet for vestenvinden i bunden af Jammerbugt. Kysten vender nord-nordvest, og mod vest giver kalkklinten Svinkløv læ. Byen ligger på »sletten«, som er det flade, marine forland, der før har været havbund. Mindre end en kilometer inde i land rejser den gamle kystskrænt fra litorinahavet sig, og det er Danmarks længste på ca. 7 km.

Stedet har fra gammel tid været det sydlige trafikknudepunkt på kysten – herfra og nordpå til Løkken foregik færdslen langs stranden, for baglandet var sandflugtshær-

get helt ind til baglandets store og ufremkommelige moser. Kirken ligger på gammelt kult område omgivet af forhistoriske gravhøje. Fra Slettestrand har der været drevet skudehandel bl.a. af den adelige skudehandlerslægt Griis, der residerede på herresædet Slettegaard ved den middelalderlige kirke og stenbro over Sletteå bag havbakkerne. Handlen blev fortrinsvis drevet på Norge, og mange sted- og vejnavne vidner om den tætte kontakt: fx Lien, Fosdalen m.m. Områdets beboere levede fortrinsvis af en kombination af landbrug, fiskeri og jagt i 1900-tallet. Fiskeriet blev hovederhverv indtil 1980'erne, hvorefter det løb ind i modsætninger, mistede sit sammenhold og sin evne til at rekruttere de unge. Den sidste fisker flyttede sin store havbåd til Hanstholm Havn i 1999.

Området har i over 100 år været populært som badested, for stranden er bred – dog ikke med den hårde sandstrand som længere nordpå – og forholdsvis lavvandet, hvilket også har besværliggjort fiskeriet. Langs vestkysten foregår en stor materialevandring, og her i læ af Svinkløv lejrer sandet sig, så stranden lægger til år for år. Naturen i Svinkløvområdet er enestående pga. sin artsvariation så tæt på havet, og det har tidligt været et populært udflugtsmål.

Slettestrand var kun en samling gårde og huse, men i slutningen af 1800-tallet tog strandfogeden, der også var toldkontrolløren, badegæster i pension i sit hus. Grundet områdets popularitet indrettede familierne på mange af de små gårde deres hjem til badepensioner eller bondegårdsferier. Flere af de små badepensioner tæt ved stranden udviklede sig til hoteller, og i dag har området et helt specielt præg med tre relativt store hoteller i selve Slettestrand, to lidt længere inde i land samt et i Svinkløv drevet af lokale familier.²⁴ Foruden hotellerne er der nogle få helårshuse og mange sommerhuse.²⁵

Slettestrand er ikke en typisk turistby – her er ingen butikker, og købmanden lukkede for mere end 10 år siden. Her er kun en kiosk, der er åben om sommeren. Hotellernes ekspansion var formentlig medvirkende til et øget pres på fiskernes evne til at opretholde deres selvstændige livsform, hvilket betød, at miljøet mistede sin sammenhængskraft, og fiskeriet efterhånden svandt ind. Men i dag er hotellerne med til at holde liv i byen året rundt, da de er godt søgt til konferencer. Desuden har de inden for de senere år foranlediget, at plantagen bliver udbygget med motionsstier og stier for mountainbikes. Stedet tiltrækker derfor både motionister og sportsfolk – og det er planen, at der skal sættes mere på events for gæster med dette som fritidslivsstil i de kommende år. Stranden og landingspladsen virker også som en magnet på folk fra området, der dagligt kører ned for lige at se, hvad der foregår.

Som landingsplads sygnede Slettestrand næsten væk, indtil lokale folk fra Han Herreds tre landingspladser – Lildstrand, Thorupstrand og Slettestrand – i 2007 gik sam-

men og dannede foreningen Han Herred Havbåde for at drive et aktivt havbådeværft og videnscenter, der kunne styrke det politisk truede kystfiskeri ved at tage vare på klinkbygningskunsten, uddanne nye bådebyggere, restaurere gamle havbåde, bygge nye havbåde til de unge fiskere, arrangere navigationsundervisning og tage vare på kystens kulturarv i det hele taget på alle tre landingspladser. Med økonomisk opbakning fra kommunen, private fonde og EU er det lykkedes at skabe et center for de klinkbyggede havbåde.²⁶ I bådebyggeriet kan turister og lokale følge arbejdet med bygning og fortørring af de klinkbyggede havbåde af egetræ, som i forskellige udformninger har været anvendt og udviklet her på Nordstranden siden jernalderen. Bådebyggeriet og havbådehuset blev bygget på Slettestrand, hvor fiskeriforeningen overdrog landingspladsens matrikel til havbådeforeningen.

Han Herred er i dag den egn i Danmark, der om nogen repræsenterer den åbne strands klassiske kystkultur, hvor fartøjer manøvreres ud og ind mellem revlerne og landes op på strandbredden, hvor alle de landbaserede aktiviteter foregår, og landingspladsernes anlæg er i funktion. Fra disse landingspladser har kystens søfolk sejlet ud gennem revlerne på langfart og fiskeri med klinkbyggede fartøjer i en tradition, som efterhånden ikke findes i live som et stort og aktivt fagmiljø noget andet sted i Skandinavien. De klinkbyggede havbåde repræsenterer en ekstremt fleksibel konstruktion specielt udviklet til at lande i høj sø på den åbne kysts kompakte sandrevler. Den klinkbyggede havbåd tåler dagligt i landingen igen og igen at falde over en meter ned på hård sandbund uden at blive slået læk.²⁷ Omdrejningspunktet i værftet er at videreføre denne bådebyggertradition til de kommende generationer for at undgå, at århundreders erfaringsbaserede viden og kompetencer går tabt.

Havbådeforeningen råder i dag over en støt voksende flåde af havbåde og joller, og nye er på vej i værftet. På bådebyggeriet kan værftets besøgende og kunder følge med i arbejdet med nybygning og reparation, som er nødvendig for at holde kystens havskibe i sejlbar stand. Væsentligt for Han Herred Havbåde er, at klinkbygningskunsten forbliver et aktiv i den fremtidige udvikling af områdets økonomiske og kulturelle liv. De klinkbyggede både på Slettestrand står ikke hen som døde museumsgenstande. I hotel-familiernes øjne gavner kystkulturcentret også lokalområdets trængte turisterhverv. Bådebyggeriet og kulturcenterets etnologiske afdeling skaber arbejdspladser et sted, hvor erhvervsfiskeriet var tæt på at give op, og landingspladsen med sine anlæg lå ubenyttet hen. Centeret er også aktivt i internationale forskernetværk, som med seminarer og publikationer leverer kritiske analyser af fiskeriets udvikling og misligholdelsen af havmiljøet til politikere på regionalt, nationalt og europæisk plan.²⁸ Skudefarten er et andet hovedemne, hvor arkiver og vragrester udforskes etnologisk i samarbejde med

kolleger på den norske og den svenske side af Skagerrak. En dag vil nybyggede sandskuder formentlig stævne ud fra stranden. Undersøgelser af skudehandelen og sandskuderne bringer en dramatisk og lærerig forhistorie frem i lyset, der kan være med til at give folk i Jammerbugt en selvbevidsthed, der trods de almindelige forestillinger om udkant, krise, fattigdom og perifer beliggenhed.²⁹

Desuden forbereder værftet at udvikle en prototype af fremtidens klinkbyggede havbåd til naturskånsomt erhvervsfiskeri. Et innovativt projekt, idet der stilles større og større krav til de faciliteter, der skal være ombord i et erhvervsfartøj, for at fiskens kvalitet kan sikres fra fangst til landing, og fangsten kan foregå bæredygtigt. Da havbådene har en begrænset størrelse, kræver det nytænkning og intenst samarbejde med fiskerne at udvikle og indrette en sådan båd optimalt. Måske kan netop sådan et projekt også blive en ny form for turistmæssigt fyrtårn på kysten.

Slettestrand var fra gammel tid udgangspunkt for en adelig livsforms privilegerede skudefart og enkelte større bønders skudehandel. Fiskeriet afløste også her skudefarten og blev længe suppleret af smålandbrug og tjenesteydelser for bønder, turister og badehoteller. I 1970'erne opbyggede en generation af unge fiskere med en stærk selvstændighedslivsform et betydeligt kystfiskeri, gik i spidsen med at få bygget nye havbåde og reagerede stik modsat den samme generation i Løkken og Lønstrup ved at konsolidere deres fra turisterne markant anderledes profilerede livsstil i blå nylonbusseronner, nye parcelhuse og vel vedligeholdte fartøjer. Alligevel brød partsfiskeriets livsform sammen under trykket fra turismens konsumtionsmønstre og indre modsætninger. Rekrutteringen af den næste generation udeblev, og fiskeriforeningen overdrog landingspladsen til det nye lokale initiativ, som så en mulighed for at skabe et servicecenter for egnens kystfiskere, der er foreneligt med andre livsformers brug af havet, landingspladsen og baglandet i det, der fremstår som en ny smeltedigel af livsstile.

Thorupstrand

Landingspladsen i Thorupstrand vender mod nordøst, hvor Han Herreds kyst drejer ud mod nordvest til Bulbjerg, og en dyb kil fra øst når ind til land i læ af første revle. Pladsens stabile karakter skabes og vedligeholdes af en kraftig materialevandring, der resulterer i, at store mængder grus og ral skiftevis aflejres og afgraves af bølgeslaget. Sandet blandes med ral og danner aldrig den brede, hårde sandstrand, som strømmen skaber nord for Slettestrand, og som når sin største bredde ved Løkken.

Der har været drevet en vidtstrakt skudefart fra Thorupstrand, så langt tilbage vore kilder rækker, og flere ualmindeligt velhavende skudehandlerslægter har samarbejdet om at drive skudehandel fra pladsen i alliance med norske skudehandlere og storkøb-

mænd. Den sidste skude forliste i en pålandsstorm sidst i 1880'erne, hvorefter skudehandleren flyttede sin købmandsvirksomhed ind ved siden af kirken i landsbyen Vester Thorup, hvortil der blev anlagt en moderne grusvej og senere jernbanestation, så han kunne se sin fordel i at drive sin forretning videre derfra. Skudehandlerne havde tætte forbindelser over Skagerrak og til København. Der er flere eksempler på, at skuderne blev ejet i fællesskab af norske og danske skudehandlere, man giftede sig ind i hinandens familier. Der er også flere, som i nogle år boede i Norge, for så efterfølgende at flytte til Danmark og omvendt. Drengenes uddannelse og dannelse kunne foregå hos købmandskolleger på den anden side af Skagerrak, ligesom der er eksempler på, at kystens piger tog med en skude til Amsterdam for at være nogle år i lære som tjenestepige i et borgerhus. Så gjorde det intet, at hendes fader gik med paryk og paraply samt forsynede sine breve til Kammerkollegiet med rødt laksegl og egenhændig underskrift. Skudehandlerlivsformen kunne have mange borgerlige livsstilstræk.³⁰

Thorupstrand blev besøgt af de første badegæster omkring 1900, efter at jernbanen mellem Aalborg og Fjerritslev blev indviet i 1897. Banen blev forlænget til Thisted i 1904, hvor der blev etableret en station i Vester Thorup. Set med turistøjne lå Thorupstrand måske forholdsvis afsides, og det, sammen med at badestranden ikke var helt så god som andre steder, har gjort sit til, at man ikke her har oplevet en så stærk udvikling i turismen. Til gengæld etablerede fiskerne Thorupstrand Fiskeeksport og udnyttede hurtigt jernbanen til at sende frisk, iset fisk med godsvogn sydpå til den store fiskeauktion i Esbjerg. I løbet af få år blev flåden fornyet med dæksbåde og motorbåde i stort tal. Fra tre af de gamle skudehandlergårde udviklede familierne et moderne klitlandbrug, men derudover blev stedet til et rent fiskersamfund domineret af slægter, der kappes om at lede byens fælles institutioner.

Limsten til husbyggeri blev hugget og savet ud af kridtklinten Thorup Kløv og havde siden middelalderen givet beskæftigelse til husmandsfamilier, når de ikke var optaget af at laste og losse skuderne ved stranden. Indtil gårdene begyndte at udstykke deres klitheder til sommerhusbyggeri fra midten af 1960'erne, boede badegæsterne lokalt hos fiskerfamilierne eller på et af de to små badepensionater, der skabtes af driftige kvinder i lejet. Et badehotel blev bygget i 1936, men det fungerede kun nogle få år, indtil tyskerne beslaglagde det under 2. verdenskrig. Thorupstrand har også været besøgt af malere og forfattere, inden borgerskabet fandt helt ud til kysten.

Da badegæsterne begyndte at komme, mødtes de af et åbent landskab præget af sandfygningen fra vest. Vester Thorup Plantage var lige blevet tilplantet, men man kunne stadig se ud over vandet, lang tid før man kom i nærheden af det. Thorupstrand var et typisk fiskerleje med hvidkalkede limstenshuse, røde tegltage og stråtage.

Fra 1960'erne ønskede kommunen, at området skulle udlægges til hotel- og ferieformål, men lokalt var der stor modstand mod det. Planerne blev aldrig realiseret, og det betyder i dag, at stedet har en relativt stor fastboende befolkning, hvor næsten alle er knyttet til fiskeriet på den ene eller den anden måde, og som derfor gør fiskerlejet til et helt andet samfund end de tre andre, der er beskrevet.

Fra midten af 1960'erne blev gårdenes marker udlagt til sommerhuse, og i dag er der omkring 450 sommerhuse i området, men ingen hoteller og butikker. Stedet har alligevel formået at fastholde en helårsbefolkning. I begyndelsen af 1990'erne blev der udarbejdet en lokalplan for området, som adskiller sig fra de andre kystbyers, fordi fiskerfamilierne her kæmpede igennem, at det er erhvervsfiskeriet og dets udvikling, man skal tage vare på. Helårshusene skal derfor også vedblive at være helårshuse. I løbet af de sidste ti år er der udstykket flere grunde til helårsbeboelse, og det har været muligt at fastholde befolkningstallet. Mange unge er blevet i byen, andre er flyttet til, og en ny generation er ved at vokse op.

Thorupstrand hører til de kystsamfund, der har bevaret sin store skibsflåde, og der har efter kirken og kraftige kulturlag under det hvide sand at dømme været drevet fiskeri og skudehandel fra pladsen i de sidste tusinde år. I dag er der døgnvagt på udhalingsspillet i Thorupstrand, og partsfiskerne driver et vidtstrakt fiskeri i Skagerrak med store klinkbyggede havbåde af egetræ, der lander op på stranden. Fiskeriet er et postmoderne og bæredygtigt fiskeri med alle elektroniske og hydrauliske instrumenter ombord. Gennemsnitsalderen blandt fiskerne er relativt lav, da mange unge mænd går i deres fædres fodspor som havfiskere. I stedet for at være passive, ubeskæftigede og benovede tilskuere til imponerende berusede unge sommergæster danner de unge i Thorupstrand deres eget rensehold, som hver aften, det er havvejr, bistået af ældre fiskere står for rensningen af de store mængder af levende rødspætter, der bringes i land i sommerhalvåret.³¹ De unge kaldes »Thorupstrands guld«, for uden dem kunne byen ikke sende mellem et og to tusinde tons rensset kystfisk sydpå til auktion og eksport hvert år. Er man øvet kan man tjene godt tusinde kroner på en aften i rensehuset, og det er ikke ualmindeligt at købe hus, før man selv er myndig til at skrive skødet under, og at købe part i en havbåd i 18-års alderen. Den sidst tilkomne skipper er netop startet som 16-årig.³²

Udfordringerne for fiskeriet er store i kølvandet på den økonomiske krise, der ramte egnen i 2008 som følge af Egnsbank Han Herreds konkurs. På fiskeriauktionen er fiskepriserne halveret, samtidig med at fiskekvoternes privatisering tynger fiskerne med gæld, fordi de blev nødt til at købe kvoter op for at bevare byens ressourcegrundlag.³³ Da fiskepriserne i København nu er ti gange så høje som på auktionen, har de unge

fiskere besluttet at slå sig sammen i Thorupstrand Fiskerkompagni for selv at sende kystfisk til storbyen og sælge den direkte fra en stor kutter i havnen. Deres idé er, at storbyforbrugernes miljøbevidsthed og interesse for ny nordisk mad gør det oplagt at markedsføre den skånsomt fangede kystfisk fra et partsorganiseret kystsamfund på den åbne strand ude ved Skagerraks bedste fiskepladser. Kan de få et overskud ud af det, vil de bruge det til at tage kampen op med de store trawlerrederiers opkøb af fiskekvoterne i Skagerrak ved at udbygge deres fælles fangstrettigheder.

Fiskerne håber at kunne skabe øget bevidsthed blandt storbyforbrugerne om kystfiskeriets bæredygtige fangstmetoder med henblik på at øge efterspørgslen på skånsomt fanget kystfisk.³⁴ Fordi de går på havet ved midnat, kan kystfiskerne nå at få fangsten ombord midt på dagen og lande den sidst på eftermiddagen. Kan den derpå hurtigt blive skåret og pakket og kørt i kølebil til København, kan forbrugeren få fisk, der er fanget samme døgn, som den lander på køkkenbordet. De unge fiskere glæder sig til, at byens kunder opdager, hvordan en rigtig frisk fisk dufter og smager af det hav og de krebsdyr, fisken har spist. Derfor er havbådeforeningen, kystfiskerlauget og fiskeriforeningen i fællesskab ved at opføre et nyt pakhus på Thorupstrand, hvor fisken kan skæres, så den er klar til den kræsne forbruger, og lauget er ved at få indrettet den store trækutter *Jammerbugt* af Thorupstrand, så den kan sejle til København, når pakhuset er færdigt, og de første fisk kan blive kørt til staden.³⁵ At storbyfolk som moderne og kritiske forbrugere kan bidrage til at give kystfiskeriet en bæredygtig fremtid, kan i sig selv blive en del af den historie og den oplevelse, som forbrugeren kan købe, delagtiggøre sig i og blive bevidst om i sine personlige forbrugsvalg, når det handler om højværdifisk.

Sådan oplever fiskerne, at sommergæsterne fra de store byer oplever det, når de i ferien køber fisk til aftensmaden nede på stranden. Når *Jammerbugt* ligger i byens havn, vil den samme fisk, der er fanget i Jammerbugt om dagen, blive fileteret om aftenen og kørt direkte til København i kølebil, så den er klar til storbykunden næste formiddag.³⁶ Man kan forestille sig, at det hold fra Thorupstrand, der kører fisken over, pakker ud og stiller op, mens det hold, der har overnattet ombord, kører bilen hjem igen. Det nye hold varetager formidlingen og omsætningen og overnatter ombord, til første hold igen ankommer med nye forsyninger. Det er i så fald ikke første gang i historien, at Thorupstrands havboer har overnattet i fremmede havne med deres produkter ombord.

Thorupstrand er nok det livsformsmæssigt mest homogene af de valgte kystsamfund; det har taget sine kampe med politikere og sommerhusgæster og kvotespekulanter, der har andre livsformer. Det har også oplevet ægte finansfolk komme til byen i dyre biler med tonede ruder og i konstant forhandling i mobiltelefonen med håbet

om at kunne opkøbe endnu flere af lejets kvoter til favorable priser – i den skarpeste livsstilskontrast til havboernes blå termdragter, sorte træsko, arbejdsbukser og busseroner. Men mest karakteristisk er måske den udadvendte side af det indadtil dialektstærke klitsamfund. De fleste koner er erobret uden for lokalområdet, på havet er mændene konstant i radiokontakt med hinanden og andre skibe, de fleste kvinder tager på arbejde i offentlige institutioner på den anden side af skoven og længere væk, tidligere generationer kunne ligge i ugevis i fremmed havn for at sælge deres varer og købe ind, mange fiskere har haft kutter i Hanstholm, redningsfolkene er aktive i den landsdækkende redningstjeneste, og fiskerne tager gerne det initiativ at sende deres fisk til metropolen for at få direkte kontakt og dialog med storbyens kundesegmenter. I stedet for at det overvejende er de fremmede, der kommer til lokalsamfundet, har vi her et eksempel på, at lokalsamfundet betragter sig som en potentiel aktør i storsamfund og storby ikke bare i en glørværdig fortid, men også i håbet om en mere bæredygtig fremtid, og handler derefter.

Afrunding

Historisk set har byerne langs den nordjyske kyst tilsyneladende haft forholdsvis ens betingelser for udvikling. De har stort set haft de samme naturgeografiske forudsætninger for at drive skudehandel og fiskeri. Da kunstnerne besøgte de afsides steder i Danmark, og da borgerskabet begyndte at holde ferie ved kysterne, fik hele kyststrækningen besøg. Igennem hele 1900-tallet blev der bygget sommerhuse mange steder langs kysten, dog har staten friholdt meget store områder for at sikre, at kysten ikke skulle blive et stort sammenhængende sommerhusområde. På trods af dette har byerne alligevel udviklet sig forskelligt.

Nordligst ligger Lønstrup, der dels pga. sin beskyttede beliggenhed, dels pga. en »naturkatastrofe« tidligt tiltrak turister, hvoraf nogle byggede sommervillaer på byens høje bakke med den gode udsigt. En restriktiv lokalplan i 1970'erne har sammen med en gruppe aktive beboere været med til at fastholde byen som en levende by også om vinteren. Butikkerne er åbne hele året rundt, og der drives stadig fiskeri – dog kun på bierhvervs- og fritidsbasis med mindre både.

Løkken havde tidligt den største bymæssige bebyggelse på kyststrækningen, og da der her er en rigtig god badestrand, har byen tiltrukket turister, der gerne ville nyde badelivet. For at dække overnatningsbehovet blev der bl.a. lagt campingpladser i centrum af byen, og mange unge har derfor foretrukket Løkken som feriested. Helårs-husene er for en stor dels vedkommende opkøbt til sommerhuse, og selvom der stadig

drives erhvervsfiskeri med nogle få både, og der er opstået et nyt byområde med helårsboliger i baglandet, er Løkken et eksempel på en kystby, der er »sort« om vinteren, fordi der ikke er lys i vinduerne, og mange af butikkerne er lukket ned for sæsonen. Byen er omkranset af sommerhuse og ferielejlighedskomplekser.

Fra Slettestrand blev der tidligt drevet skudehandel og fiskeri, men fiskeriet stoppede i 1999, og hurtigt var det svært at se, at stedet havde haft en livlig fortid. I Slettestrandområdet kom der tidligt pensionater og hoteller, mens den lokale befolkning aldrig har været særlig stor. I de sidste 5 år har et nyt initiativ med bådebyggeri og kystkulturcenter bevirket, at der er kommet liv igen hele året rundt. Samtidig har hotellerne en stor belægning året rundt, og nye tiltag som forskellige aktiviteter i naturen, specielt mountainbike, har bevirket, at flere unge familier er flyttet til området. Et samarbejde mellem hotellerne og Han Herred Havbåde er også med til at udvikle området og fastholde beboerne.

Thorupstrand er det sted på kysten, hvor der fortsat drives erhvervsfiskeri med store kystbåde, og hvor det er fiskerierhvervet, der er det dominerende i området. På denne plads er der lys året rundt og døgnet rundt. Der har hele tiden været en relativt stor helårsbefolkning, og her bliver unge familier ved at flytte til. Gennemsnitsalderen for fiskerne er lav, da fiskeriet ikke har haft svært ved at tiltrække en ny generation. Her har aldrig været hoteller, men der er dog en del sommerhuse i området. Nye initiativer blandt de unge fiskere, som at sælge deres fangst i storbyerne, er under udvikling for at fremtidssikre erhvervet.

Den samme kyststrækning har dermed dannet grundlag for, at forskellige livsformer har kunnet udvikle deres eksistensbetingelser her. Skudehandlerne havde mulighed for i baglandet at opkøbe et fødevareoverskud hos bønderne, som de kunne afsætte i Norge til gengæld for Norges overskud af træ, jern og en række mere luksusprægede varer. De selvstændige fiskere har haft god tilgang til fiskepladserne i Skagerrak, og især med jernbanerne, der blev bygget omkring 1900, fik de mulighed for at afsætte den ferske fisk til større markeder. Borgerskabet havde mulighed for at dyrke venskab med andre familier og samtidig opleve og udforske denne fjernere egn af landet. Lønarbejderne tog kyststrækningen til sig i deres fritid. Det var langs kysten, de kunne slappe af fra arbejdet og dyrke deres fritidsinteresser. De forskellige måder at udnytte kysten på har levet og lever stadig blandt hinanden – der er fortsat fiskere, håndværkere og handlende, som driver deres erhverv, samtidig med at byfolk holder deres ferie i det samme område, nyder at opleve de levende erhverv og købe friske fisk til aftenmaden.

Noter

1. Peter Duun Andersen, *Den vestjyske klitgård*, Poul Kristensens Forlag, Herning, 2000; Peter Ussing Olsen, *Løkken. Skudehandlere og fiskere, badegæster og andre Løkkenfolk siden 1678*, Lokalforlaget Løkken, Løkken, 2003.
2. Henrik Bygholm m.fl., *Skuder og skippere i Klitmøller – blade af skudfartens historie*, Forlaget Bygholm, Thisted, 1983; G. Krogh-Jensen, *Den thylandske skudfart. Sparekassen for Thisted Amt*, Thisted, 1967.
3. Poul Holm, *Kystfolk. Kontakter og sammenhænge over Kattegat og Skagerrak ca. 1550–1914*, Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg, 1991.
4. Harald Klitgaard & Henrik Fog, *Blokhush. Fra istid til isvind*, Lindtofte Forlag, Aalborg, 2007; Kirsten Monrad Hansen, *Tilbage til turismens rødder. 150 års badeturisme langs den nordjyske vestkyst*, Nordjyllands Amt, Aalborg, 2005.
5. Poul H. Moustgaard, *At vove for at vinde. Dansk fiskeri skildret af A.J. Smidth 1859–63*, Dansk fiskerimuseum, Grenaa, 1987.
6. Olof Hasslöf, *Banksutor och sjöbåtar i Bohuslän*, GM årstryck 1939; Sigvard Fjellsson & Göran Hansson, *Storsjöfisket – en fråga om överlevnad*, Träbiten 138, Föreningen Allmogebåtar, Uddevalla, 2007; Bertil Quirin, *Fiskare, Träbiten 86*, Föreningen Allmogebåtar, Uddevalla, 1991.
7. Kirsten Monrad Hansen, *Den nordiske kystkulturs særart og livskraft*, TemaNord 1999:605 Miljø, Nordisk Ministerråd, København, 1999.
8. Privatiseringen startede i Norge fra 1991, i Danmark begyndte den i 2001, og i Sverige er processen i gang i øjeblikket.
9. Jesper Andresen & Thomas Højrup, »The Tragedy of Enclosure«, *Ethnologia Europaea* 38:1, 2008.
10. *European Fisheries at a Tipping Point*, red. Thomas Højrup & Klaus Schriewer, Universidad de Murcia, Murcia, 2012.
11. Bent Hardervig, *Skagen. Ferieliv gennem 100 år*, Skagen Turistforening, Skagen, 2006.
12. Thomas Højrup, »Produktionsmåder i Havfiskeriet«, *Dannelsens dialektik*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2002.
13. Knud Tophøj, *Fra Peder Rimmens Tid. Fiskeriet ved Hirtshals omkring 1900*, Vendsyssel Historiske Museum og Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg, 1976; Alan Hjort Rasmussen, *Kystfiskeri, landingsplads og havn*, Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg, 1972.
14. »Krisen som udfordring«: www.havbaade.dk/artikel.pdf. Thomas Højrup & Søren Ryge Petersen, *Kulturkamp med møggrab og sydvest*, Politiken, København, 2004.
15. www.havbaade.dk/skudehandel/.
16. Søren Christensen, *Landet ved hav og fjord*, Nordjylland-Vest, Rørbæk, 2006.
17. Thomas Højrup, »Produktionsmåder i havfiskeriet«, *Dannelsens dialektik*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2002. Heri uddybes det konfliktfyldte samspil mellem forskellige livsformer i regionens fiskeri.
18. Dele af beskrivelserne bygger på Kirsten Monrad Hansen, *Nutidsanalyse af kyst- og badeturismen langs Vestkysten i Nordjyllands Amt. Fase B*, Nordjyllands Amt, Aalborg, 2002. Samt på Kirsten Monrad Hansen, *Tilbage til turismens rødder – 150 års badeturisme langs den nordjyske vestkyst*, Nordjyllands Amt, Aalborg, 2005. I denne bog findes både detailkort over kystbyerne og luftfotos, der giver overblik over deres placering i landskabet og bebyggelsens udformning.
19. Hansen, *Tilbage til turismens rødder*, s. 68 ff.
20. Også i 1900-årene forblev Løkken et motiv for folkelige forfattere. Se f.eks. Thomas Olesen Løkken, *Ny baad i hav*, Steen Hasselbalch, København, 1932; Thomas Olesen Løkken, *Bjørn Strand*, Steen Hasselbalch, København, 1940.
21. Hansen, *Tilbage til turismens rødder*, s. 52 ff.
22. Thomas Højrup, *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2011.
23. Peter Ussing Olsen, *Løkken. Skudehandlere og fiskere, badegæster og andre Løkkenfolk siden 1678*, Lokalforlaget Løkken, Løkken, 2003; Peter Ussing Olsen, *Nabohandel over Skagerrak. Da småskuder bandt kysterne sammen*, Dafolo, Frederikshavn, 2000.
24. Se f.eks. Mikael Christensen, *Svinkløv Badehotel. Maden og stedet*, Aschehoug, København, 2001.
25. Hansen, *Tilbage til turismens rødder*, s. 26 ff.

26. www.havbaade.dk/medlemsnyt/.
27. Thomas Højrup, »Bådebyggeriets værksted«, *Dannelsens dialektik*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2002.
28. www.havbaade.dk/fiskeriet/.
29. Foreningen Han Herred Havbådes aktiviteter kan følges på hjemmesiden www.havbaade.dk.
30. www.havbaade.dk/skudehandel/. Henrik Bygholm m.fl., *Skuder og skippere i Klitmøller – blade af skudéfartens historie*, Forlaget Bygholm, Thisted, 1983.
31. www.havbaade.dk/Haw.pdf.
32. Se forsiden af publikationen: www.havbaade.dk/thenecessity.pdf.
33. Thomas Højrup's artikel »Fiskere og forskere samarbejder om at udvikle bæredygtige livsformer i fremtidens kystsamfund« i denne bog beskriver, hvordan fiskerne på det organisatoriske plan udvikler et kvotelaug på grundlag af deres tradition for partsorganisering, men i en selskabsform, der gør det muligt at opbygge fælles fiskerettigheder for at fremtidssikre en bæredygtig udvikling.
34. Lauget har til det formål udviklet sit eget kodeks. Se www.thorupstrandkystfiskerlaug.dk/kodeks.pdf og www.voresomstilling.dk.
35. Projektet Framtidskuster tager del i udviklingen af forbindelsen mellem Jammerbugt og København.
36. Carsten Kyser & Columbus Leth, *Jagten på den gode smag*, Politikens Forlag, København, 2012.

Referencer

- Andersen, Jesper & Højrup, Thomas, »The Tragedy of Enclosure. The Battle for Maritime Resources and Life-Modes in Europe«, *Ethnologia Europaea* 38:1, 2008
- Bygholm, Henrik m.fl., *Skuder og skippere i Klitmøller – blade af skudéfartens historie*, Forlaget Bygholm, Thisted, 1983
- Christensen, Mikael, *Svinkløv Badehotel. Maden og stedet*, Aschehoug, København, 2001
- Christensen, Søren, *Landet ved hav og fjord*, Nordjylland-Vest, Rørbæk, 2006
- Duun Andersen, Peter, *Den vestjyske klitgård*, Poul Kristensens Forlag, Herning, 2000
- European Fisheries at a Tipping Point*, red. Thomas Højrup & K. Schriewer, Murcia: Universidad de Murcia, 2012
- Fjellsson, Sigvard & Hansson, Göran, *Storsjöfisket – en fråga om överlevnad*, Träbiten 138, Föreningen Allmogebåtar, Uddevalla, 2007
- Hansen, Kirsten Monrad, *Den nordiske kystkulturs særart og livskraft*, TemaNord 1999:605 Miljø, Nordisk Ministerråd, København, 1999
- Hansen, Kirsten Monrad, *Nutidsanalyse af kyst- og badeturismen langs Vestkysten i Nordjyllands Amt. Fase B*, Nordjyllands Amt, Aalborg, 2002
- Hansen, Kirsten Monrad, *Tilbage til turismens rødder. 150 års badeturisme langs den nordjyske vestkyst*, Nordjyllands Amt, Aalborg, 2005
- Hardervig, Bent, *Skagen. Ferieliv gennem 100 år*, Skagen Turistforening, Skagen, 2006
- Hasslöf, Olof, *Banksutor och sjöbåtar i Bohuslän*, GM årstryck 1939

- Hjort Rasmussen, Alan, *Kystfiskeri, landingsplads og havn*, Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg, 1972
- Holm, Poul, *Kystfolk. Kontakter og sammenhænge over Kattegat og Skagerrak ca. 1550–1914*, Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg, 1991
- Højrup, Thomas, *Dannelsens dialektik*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2002
- Højrup, Thomas, »Produktionsmåder i Havfiskeriet«, *Dannelsens dialektik*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2002
- Højrup, Thomas, *Livsformer og velfærdstat ved en korsvej?*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2003
- Højrup, Thomas & Petersen, S. Ryge, »Kulturkamp med møggreb og sydvest«, J. Stein Pedersen & S. Ørskov, *Fra kamp til kultur*, Politiken, København, 2004
- Højrup, Thomas & Bolving, K., *Velfærdssamfund – velfærdsstaters forsvarsform?*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2007
- Højrup, Thomas, *Haw. Kampen for en levende kystkultur*, Han Herred Havbaade, Slettestrand, 2008
- Højrup, Thomas, *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*, Museum Tusculanums Forlag, København, (1983) 2010
- Klitgaard, Harald & Fog, Henrik, *Blokhush. Fra istid til ispind*, Lindtofte Forlag, Aalborg, 2007
- Krogh-Jensen, G., *Den thylandske skudéfart. Sparekassen for Thisted Amt*, Thisted, 1967
- Kyser, Carsten & Leth, Columbus, *Jagten på den gode smag*, Politikens Forlag, København, 2012
- Moustgaard, Poul H., *At vove for at vinde. Dansk fiskeri skildret af A. J. Smidth 1859–63*, Dansk Fiskerimuseum, Grenaa, 1987
- Olesen Løkken, Thomas, *Ny baad i hav*, Steen Hasselbalch, København, 1932
- Olesen Løkken, Thomas, *Bjørn Strand*, Steen Hasselbalch, København, 1940
- Quirin, Bertil, *Fiskare*, Träbiten 86, Föreningen Allmogebåtar, Uddevalla, 1991
- Tophøj, Knud, *Fra Peder Rimmens Tid. Fiskeriet ved Hirtshals omkring 1900*, Vendsyssel Historiske Museum og Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg, 1976
- Ussing Olsen, Peter, *Nabohandel over Skagerrak. Da småskuder bandt kysterne sammen*, Dafolo, Frederikshavn, 2000
- Ussing Olsen, Peter, *Løkken. Skudehandlere og fiskere, badegæster og andre Løkkenfolk siden 1678*, Lokalforlaget Løkken, Løkken, 2003

www.voresomstilling.dk (tekster om Thorupstrand)

FISKERE OG FORSKERE SAMARBEJDER OM AT UDVIKLE BÆREDYGTIGE LIVSFORMER I FREMTIDENS KYSTSAMFUND

Thomas Højrup

Kapitlet om *Nordstrandens kystbyer mellem livsform og livsstil* har beskrevet kystfiskerlejerne i Nordjylland. Nærværende artikel vil give et blik ind i den verden, der optager fiskernes diskussioner og praktik. Med udgangspunkt i kampen for pladsens overlevelse overskrider fiskerne den lokale horisont for at skabe fundamentet for kystsamfundenes fremtidige holdbarhed. Lokalsamfundet Thorupstrands aktive forhold til det regionale, nationale og europæiske niveau er en nøgle til at forstå, hvordan havboerne i praksis formår at vende en udvikling, som alle andre troede var den endegyldige afvikling af det nordiske partsfiskeris små kystsamfund. Jeg vil i det følgende invitere læseren med ind i den problematik, der på det praktiske niveau er relevant for kystfiskerlejernes fremtid i hele regionen.¹

Baggrund

I oktober 2005 besluttede den daværende danske regering og Dansk Folkeparti, at Danmarks andel af EU-havets fiskekvoter skulle konfiskeres fra fiskerne og gives til bådejerne som omsættelig ejendom. Privatiseringen kaldtes »Ny Regulering«, hvilket var en kraftig underdrivelse, fordi den var et brud med tusind års dansk-norsk forvaltningstradition, hvor konge- og statsmagten havde stået som den autoritet, der gav kystens folk ret til at fange fisk i de vestnordiske farvande. Autoriteten indebar, at staten dels beskyttede befolkningens fangstret imod at blive monopoliseret af først adelen og senere finansfolkene. Dels beskyttede den fiskebestandene mod at blive misbrugt eller

← Havbåden Mette Juul af Thorupstrand bliver hebet op, juli 2011.

overudnyttet ved at foreskrive mindstemål på maskestørrelser, regulering af fangstteknikker, periodevis forbud mod skadeligt fiskeri i særlige farvandsområder og mange andre tekniske reguleringer.

Da alle fiskere i Sundet, Kattegat og Skagerrak havde fangstret, organiserede de fra tidligste tid deres fiskeri ved at slå sig sammen om at drive det som et partsfiskeri. Det vil sige, at båden, redskaberne og hvert besætningsmedlem får hver deres part i fangsten, og alle parter derfor er lige interesserede i at drive et godt fiskeri. Partsfiskeriets organisationsform var sidst i 1800-årene så effektiv en konkurrent til det store koncernfiskeri med sejl- og damptrawlere ude til havs, at da de skandinaviske partsfiskere fra ca. 1900 kunne lægge små glødehovedmotorer i deres skibe og sende frisk fisk med jernbane til markederne i de europæiske storbyer, så erobrede de havfiskeriet i Vesterhavet, Skagerrak, Kattegat og Østersøen fra de kapitalistiske rederier. I stedet for trawl brugte partsfiskerne dörg, snurrevod, garn, krogliner og andre redskaber, der ikke krævede stor maskinkraft.²

Fiskeriforvaltningernes svigt

I 1970'erne svigtede fiskeriforvaltningerne i mange stater deres ansvar ved at se stort på den klassiske beskyttelse af de marine naturgoder og lod i vækstens navn havfiskerierne ekspandere hæmningsløst. Skattefradragets indførelse i fiskerierhvervet og støtten til bygning af større fartøjer pustede kapaciteten langt højere op, end markedet alene gav mulighed for. Naturressourcerne kom under voldsomt pres, og da Island, for at beskytte sine fiskere og ressourcer, udvidede sine økonomiske zoner til 200 sømil (som USA), fulgte de andre europæiske kyststater trop for at kunne ekskludere de øvrige staters fiskere. Kapløbet fortsatte udenfor zonerne, og både EU, Norge og Island tog del i erobringen af »historiske rettigheder« herude ved at give støtte til udbygning af de havgående trawlerflåder. Da partsfiskerne ikke lod sig udkonkurrere, voksede den samlede overkapacitet, og biologerne råbte vagt i gevær, da fiskebestandene begyndte at styrtdykke under presset.³

Den anden danske Fogh Rasmussen-regering skrev ind i sit regeringsgrundlag, at den ville løse problemet med trawlernes stigende olie- og investeringsgæld ved, som ministeren sagde, at »give fisken til fiskerne«.⁴ Det betød i virkeligheden at inddrage fiskernes fangstret og forære Danmarks kvoteandele til bådejerne, så bankerne kunne få sikkerhed for deres udlån i selve fiskekvoterne. Udtrykket »den enkelte fisker« blev for at skjule konfiskationen bevidst kun brugt om bådejerne. Regeringen slog simpelt hen en politisk streg over partsfiskeriet.⁵ Derved har politikere, ministerium og de fleste

medier siden kunnet sige, at privatiseringen er til stor gavn for »fiskerne«. Man glemmer, at beslutningen ekskluderede partsfiskerne fra deres erhverv. Og at den samtidig gør, at fiskeri med tunge slæbende redskaber erstatter det skånsomme fiskeri med snurrevod og garn.

Stadig større, men derfor færre kapitalstærke fiskerikoncerner med investeringer, der overskrider en milliard kroner pr. rederi, har i kapløb med hinanden deres agenter ude for at opkøbe alle de resterende kvoter, de kan få fat i. Når en eller flere unge partsfiskere byder på en båd med kvote, kan man være sikker på, at agenterne finder sælgeren og giver ham »et tilbud, han ikke kan sige nej til«. Agenten kan altid byde over de unge. Derfor dør partsfiskeriet i regionens kystsamfund, og de unge kan ikke længere starte som selvstændige partsfiskere ved flid, dygtighed og opsparring. De kan få lov at leje en kvote for et år af gangen af »kvotebaronerne«, men disse tager selvfølgelig en høj pris for det, som skæpper i deres kasse, men gør det umuligt for lejerne at spare op til selv at købe kvoter. Kun ganske få fiskerihavne bliver tilbage, fordi de fleste mister deres adgang til ressourcerne i farvandet udenfor havnen. Dette er ved at ske i kystsamfundene rundt om hele Kattegat- og Skagerrakregionen.⁶

Thorupstrand kystfiskerlaug prøver en fælles vej

I kystfiskerlejet Thorupstrand på Jyllands åbne nordvestkyst var det ved at gå på samme måde, indtil et flertal af fiskerfamilierne i 2005 så udviklingen i øjnene. De besluttede at gå op imod strømmen ved at slå sig sammen i et andelsorganiseret laug og købe kvoter i fællesskab. Til at rådgive sig spurgte de det etnologiske medlem af regeringens fiskerikommission fra Københavns Universitet, om vedkommende, der er denne artikels forfatter, ville stille sin ekspertise til rådighed for det forestående eksperiment og udviklingsarbejde mod samtidig at få mulighed for at følge processen på nærmeste hold forskningsmæssigt. Aftalen blev på transparent vis at forene rollen som formelt valgt bestyrelsesformand med rollen som etnologisk deltagerobservatør, således at processen og erfaringerne kunne belyse folketingsflertallets fiskeri- og regionalpolitiske målsætninger og deres mulige realisering på en kritisk, innovativ og erfaren måde.⁷

Ved at fiskerne gik sammen, kunne de give deres pengeinstitutter stor sikkerhed for udlån til laug, og de besluttede, at ingen skal kunne spekulere i at købe og sælge laugets kvoter med privat gevinst for øje. Til gengæld vil de kommende generationer af unge fiskere kunne blive medlem af laug til samme pris på 100.000 kr., som laugets stiftere har givet i medlemsindskud. Når man udtræder af laug, kan man ifølge dets Vider og Vedtægter få sit medlemsindskud tilbage, men ikke mere. Det betyder, at

Folk fra Thorupstrand Kystfiskerlaug og Fiskeriforening samt Han Herred Havbåde planlægger indretning af et nyt fiskepakhus med kommunens folk, Teknologisk institut og en arkitekt i 2012.

værdierne, der spares op i lauguet, i takt med at dets lån afdrages, bliver kystsamfundet Thorupstrands fælles ressourcegrundlag.⁸

Hvert år fordeles fiskerne på fællesmøder kvoterne mellem sig, og de betaler løbende for denne brugsret, så lauguet kan svare sine renter og afdrag. Som medlemmer af lauguet har fiskerne derfor genetableret den personlige fangstret, som er forudsætningen for, at de kan gå sammen som partsfiskere, købe båd, drive fiskeri i fællesskab og på hver båd dele fangsten i lige store parter. Dermed har partsfiskerne fundet en helt ny fælles model og udviklet en måde at overleve på i Thorupstrand, der fungerer i prak-

sis.⁹ Partsfiskeriets initiativrigdom og iværksætterånd viser sig at gøre fiskeriet særdeles konkurrencedygtigt, fordi alle ombord har lige stor interesse i at drive et godt fiskeri uden at ødelægge det ressourcegrundlag i Jammerbugt og Skagerrak, som er grundlaget for værdien af deres fælles fangstrettigheder.¹⁰

Bliver en bæredygtig fremtid for kystfiskeri mulig eller umulig?

I dag kan man derfor i Thorupstrand som et af de få steder i Danmark se fiskerdrenge på 17 år, der efter at have sparet op ved at deltage i de unges fiskerenshold, siden de var 12 år gamle, starter med egen båd, tager på fiskeriskole og vender hjem for at blive medlemmer af lauguet, få fangstrettigheder og etablere sig som selvstændige partsfiskere på eget dæk. De kender Jammerbugtens bund som deres egen have og »går på haw«, lige så snart vinden og brændingen over revlerne lægger sig. Der har derfor været en stadig tilgang af unge fiskere til lauguet, mens de ældre fiskere, der var med til at danne lauguet, skridtvis når en alder, hvor de overlader fiskeriet til de unge.¹¹

Dette generationsskifte er allerede og bliver i de kommende år en – for både forskningen, forvaltningen og fiskerne – vigtig afprøvning af laugsmodellens duelighed som instrument til at sikre fiskeriafhængige kystsamfund en bæredygtig fremtid. Som det ser ud nu, vil alle tre skandinaviske lande have privatiseret deres fiskekvoter om ganske få år, og der vil være etableret både et marked for handel med kvoter, et marked for future options i kvotehandel og et marked for investorernes udlejning af kvoter til fiskerne. Det er tre markeder, der alle er knyttet til markedet for sea-food på den ene side og kapitalmarkedet på den anden.¹²

Den globale krise på finansmarkedet, der ramte Skandinavien i efteråret 2008, kaster et nyttigt lys over den form for sårbarhed, der hidrører fra kvotelaugets låntagning i de private banker og sparekasser. Umiddelbart inden krisen oplevede kapitalmarkedet en spekulativt gearret højkonjunktur, som betød, at laugets kvoter, der var købt og belånt for 45 mio. kr., efter et år kunne sælges til 80 mio. kr. På dette tidspunkt var der investorer, der valgte at sælge deres opkøbte kvoter og indkassere prisstigningen som spekulationsgevinst. Laugets medlemmer kaldte det for »papirpenge«, idet de skulle leve af at fange deres kvoter en gang årligt og derfor ikke kunne (drømme om at) sælge de møjsommeligt opkøbte fælles fangstrettigheder.

Da finanskrisen ramte Europa, faldt priserne på markedet for sea-food efterfølgende, så torsk og rødspætter kom til at koste det halve af prisen året før. Følgen af dette blev, at prisen på kvoter styrteddykkede til det halve af den pris, de var opkøbt til, således at laugets kvoter nu kun var 23 mio. kr. værd på kvotemarkedet, og fiskerne kun med

nød og næppe kunne svare renterne af laugets lån pga. de faldende fiskepriser i Europa.

I forhold til den lokale sparekasse forblev den økonomiske relation uproblematisk, da sparekassen opretholdt aftalen om en rente på CIBOR + 2 %, hvilket betød, at den reelle rente faldt i takt med Nationalbankens rentenedsættelser. Stik modsat gik det med laugets lån i banken. Finanskrisen blotlagde det forhold, at den lille lokale bank af en spekulativ ledelse var forvandlet til Danmarks 5. største udlånsbank finansieret af bankens egen låntagning i udenlandske banker og risikofyldte gearing af sit udlånspotentialer til især spekulative aktører på ejendomsmarkedet. Med jordprisernes styrtdyk under finanskrisen mistede ejendomsspekulanterne den sikkerhed, der var lagt til grund for låntagningen til deres jordkøb, og de kunne ikke længere tjene den forventede spekulationsgevinst ved at sælge deres ejendomme. Der var intet til at betale renter og afdrag med. Banken gik derfor pludselig i betalingsstandsning og blev overtaget af den statslige afviklingsbank med et hul i regnskabet på 5-6 mia. kr. og en hale af sigtelser mod ledelsen for kursmanipulation og andre forgæves redningsforsøg i det første krisear.

Den statslige afviklingsbank overtog derved laugets kunde og stik modsat sparekassen satte afviklingsbanken renten op til 10 % og forhøjede kravet om afdrag med 1 mio. kr. årligt. Med halverede priser på sea-food markedet var fiskerne magtesløse, og afviklingsbanken inviterede derpå de 10 største trawlerrederier i Danmark til en lukket auktion for at se, hvor meget banken kunne få ind ved at sælge kystfiskerlaugets kvoter. Rederierne bød 20 mio. kr., hvilket førte til, at banken foretrak at lade laugets kvoter og gælden på 45 mio. kr., indtil banken kunne få mere for at sælge dem. Konjunkturerne på kapitalmarkedet blev således afgørende for kvotelaugets skæbne, idet det for afviklingsbanken var ligegyldigt, om der forblev et aktivt fiskerierhverv i Han Herreds kystsamfund.¹³ For den lokale sparekasse var fiskeriets overlevelse på egnen derimod afgørende, så den satte renterne ned i takt med det generelle renteniveau.

Først to år senere indså afviklingsbanken, at finanskrisen var så langvarig, at det ikke kunne betale sig for den at beholde kystfiskerlaugets kunde. Banken tilbød at give afkald på halvdelen af gælden og lade kystfiskerlaugets finde en alternativ bank til samme pris, som trawlerrederierne havde budt for laugets kvoter. I denne situation var det med andre ord priserne på sea-food markedet, der satte sig igennem på kvotemarkedet og gav banken tab på det finansielle marked.

Den interessante lære af denne proces er, at i den udstrækning et kvotelaugets låntagning er afhængig af almindelig rentebærende eller profitsøgende kapital, er det tilsvarende sårbart overfor de jævnlige tilbagevendende kriser i den kapitalistiske økonomi og de deraf betingede transaktioner på finansmarkederne. Er det en politisk målsæt-

ning – som det har været i Danmark og nu er i EU – at fremtidssikre et bæredygtigt kystfiskeri og et kontinuert generationsskifte som grundlag for levende kystsamfund i Europa, så er det ikke en god idé at privatisere fiskekvoterne ved først at give dem til de enkelte bådejere som privat og omsættelig ejendom og derpå lade kooperative kvotelauge købe dem op. Denne kapitalisering vil uundgåeligt føre til, at den enkelte bådejer tilegner sig kvotens samfundsmæssige værdi ved at videresælge kvoten til højestbydende. I Danmark steg kvoternes pris således 1000 % på de to første år og berigede de bådejere, der fik kvoterne tildelt gratis af staten. Det er denne berigelse, kystfiskerlaugets betaler for med sin låntagning, og som bringer det ud i den unødige afhængighed af kapitalmarkedet.

Er der politisk vilje til at fremtidssikre et bæredygtigt kystfiskeri, vil det – for endnu ikke privatiserede bestandes vedkommende – være et fordelagtigt alternativ at lade lokale, kooperative kvotelauge overtage forvaltningen af kvoterettighederne uden at gældsætte sig. Det kan enten ske ved, at de overtager kvoterne for en pris til staten, der betales over en aftalt årrække, at de overtager kvoterne i en nærmere fastsat årrække uden betaling, eller at de overtager forvaltningsretten, men ikke får en ejendomsret til omsættelige kvoter.

Når den svenske stat således overvejer at privatisere rejekvoterne i Skagerrak, vil det være i for eksempel Strömstad- og Koster-områdets lokale interesse, at rejekvoterne ikke købes op af investorer i Göteborg, sådan som det er sket med sildekvoterne. Det er faktisk en forudsætning for det lokale rejefiskeris fremtid, at rejekvoterne fortsat er i de lokale kystsamfunds besiddelse. Det kan ske ved, at de nuværende licenser samles i et lokalt eller regionalt kystfiskerlaug, der kan dannes og stå for den fremtidige forvaltning. Det kan også ske ved, at Strömstad kommune og andre potentielle, almennyttige investorer med det formål at fremtidssikre de lokale kystsamfunds ressourcegrundlag giver et sådant kystfiskerlaug et rentefrit lån med lang afdragsfrist, således at det kan købe licenserne eller kvoten direkte af staten.

Det samme gælder for et fiskerleje som Träslövsläge, i takt med at politikerne vælger at afvikle den statslige ejendomsret til licenser og kvoter på andre fiske- og skaldyrarter i Kattegat. Vælger kystfiskerne i sådanne kystsamfund at satse på naturskånsomme og kulturelt bæredygtige fangstformer, vil det også være muligt at give almennyttige fonde, der har bæredygtighed indskrevet i deres fundats, mulighed for at medfinansiere de kystfiskerlaug, der dannes af fiskerfamilierne for i fællesskab at forvalte de lokale havressourcer uden at bringe fiskerne i økonomisk afhængighed af finansmarkederne. Her vil de maritimt interesserede, filantropiske fonde kunne spille en afgørende rolle for fremtidssikring af en varig og bæredygtig brug af den marine natur.¹⁴

Synet af en stor havbåd, der blevet hebet op på stranden, er gammelt, samtidig med at båden, der lander i dag, er et moderne indrettet fartøj beregnet til naturskånsomt fiskeri i Skagerrak. Dets fremtid er afhængigt af, om samarbejdet mellem fiskere og forskere bærer frugt.

Epilog: Sømagtens dialektik

I det gamle danske rige, der omsluttede Kattegat – og igen fra 1300'årene forenedes med Norge i det norsk-danske tvillingerige, der omsluttede Skagerrak, Kattegat og Øresund

som sit indvand – var kystbefolkningen afgørende for kongerne i Sundet. Søriget skulle kunne forsvare sit udstrakte suverænitetsdomæne til havs, og det kunne ikke lade sig gøre, uden at det var muligt at udskrive kompetent mandskab til krigsflåden. Allerede Knud den Hellige tilbød i 1000-årene de skånske kystbønder, at kongemagten ville garantere dem fri fangstret i Øresund, hvis de var villige til at stille med mandskab og udstyr til rigets forsvar.¹⁵ Etableringen af den mere centraliserede kongemagt indebar, at kongen fik afgørende interesse i, at fiskeriet kunne bidrage til at føde en kystbefolkning, der var stor og kompetent nok til at udruste og bemane en tilstrækkelig krigsflåde. 600 år senere møder vi princippet udmøntet i enevældens »sørulle«, som var en værnepligt til krigsflåden for kystfolk, der til gengæld havde ret til at bruge havet. Lige til i dag har de vestnordiske stater fortrinsvis udskrevet marinerne fra kystens kompetente folk. Men allerede da jern og damp afløste træ og sejl i flåden, svandt behovet for de særlige specialistkompetencer, fiskere og søfolk fik i deres erhverv til havs. I dag er det ikke længere afgørende for krigsflåden, at der opretholdes en stor kystbefolkning af kompetente fiskere og søfolk.¹⁶ Og både Norge, Danmark og Sverige er i færd med at fratage fiskerne den fangstret, der har været grundlaget for tusinde års livsbetingelser for en stor lokalbefolkning på vore kyster.

I det lange kulturhistoriske perspektiv er beskyttelsen af befolkningens fangstret med andre ord et politisk instrument til at opretholde livsgrundlaget for en kystbefolkning i et givet område. Før denne beskyttelse, som vi har set det i Knud den Helliges tilfælde, blev erobret af den mere centraliserede kongemagt i de større riger, må vi forestille os, at den har været varetaget af mindre søkongedømmer, der i deres lokalområde havde den samme interesse i at opretholde mulighedsbetingelserne for en søvant kystbefolkning, der kunne varetage kystforsvaret og bemane flåden. For godt tusinde år siden må det derfor have været mere lokale kræfter, der har haft interesse i at sikre en fangstret til egnens befolkning for at opretholde områdets befolkningsgrundlag.

I det lys er Thorupstrand Kystfiskerlaug en form for tilbagevenden til de lokale bestræbelser på at sikre livsgrundlaget for en stedlig kystbefolkning, som efter i tusinde år at have været i centralmagts hænder nu må generobres på et kvotemarked. Nemlig det marked, som centralregeringerne kaster fangstrettighederne ud på, når de ikke længere synes, de har brug for rigets kystbefolkning. Kystfiskerlauget repræsenterer lokalområdets bestræbelse på i vore dage at sikre det livsgrundlag, som er betingelsen for, at egnen fortsat kan bibeholde en stedlig befolkning, der opretholder sin livsform ved fiskeri og søfart.¹⁷ Alternativet er, at fangstretten erobres af kapitalstærke investorer, hvis monopolisering af fiskeriet er i fuld færd med at fratage de lokale skandinaviske partsfiskere og kystsamfund deres besiddelse af ressourcerne i havet. Efter tusinde års

afhængighed af den centraliserede statsmagt er kampen om fangstretten igen overladt til lokalsamfundenes egne evner og initiativer til at organisere sig imod erobringen af deres livsgrundlag – eller for at tilbageerobre deres fundament.

I både Norge, Sverige, Danmark og EU er der politisk interesse for at finde modeller, der kan fremtidssikre bæredygtige kystsamfund i en tid, hvor staterne giver afkald på deres ejendomsret til de marine naturgoder. Kystfiskerlaug, der dannes af kystsamfundenes fiskerfamilier og administrerer deres fælles fangstrettigheder, er en potentiel model, som *Framtidskusters* publikationer viser, at det i praksis er muligt at gøre erfaringer med og videreudvikle som en ny organisationsform, der samtidig bygger videre på partsfiskeriets nordiske kulturarv og kompetencer i de endnu eksisterende kystsamfund langs Øresund, Kattegat, Skagerrak, Vesterhavet og Atlanterhavet.

Noter

1. www.havbaade.dk/Hvorfor%20kystfiskeri%202005.pdf.
2. Thomas Højrup, »Produktionsmåder i Havfiskeriet«, *Dannelsens dialektik*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2002.
3. *European Fisheries at a Tipping Point*, red. Thomas Højrup & Klaus Schriewer, Universidad de Murcia, Murcia, 2012; Hersoug, Bjørn: *Closing the Commons. Norwegian Fisheries from Open Access to Private Property*, Eburon, Delft, 2005.
4. I regeringsgrundlaget fra 2005 står: Den enkelte fisker skal have bedre mulighed for at drive et fiskeri, der passer til den pågældendes fartøj og fangstmetoder. Regeringen vil derfor fremlægge forslag om nye metoder til regulering af fiskeriet, som forbedrer den enkelte fiskers mulighed for at erhverve og sammenlægge kvoter, og dermed fremmer dynamikken i erhvervet. www.stm.dk/publikationer/reggrund05/nye_%20maal_web.pdf.
5. www.havbaade.dk/Partsfiskeriets%20aand%20kontra%20postmoderne%20kynisme%202010.pdf.
6. Thomas Højrup, »The Danish Experience«, *European Fisheries at a Tipping Point*, red. Thomas Højrup & Klaus Schriewer, Universidad de Murcia, Murcia, 2012.
7. Efterfølgende bevilgede Fødevareministeriet penge til et phd.stipendium, der udforsker og bidrager til udviklingsprocessen, og projektet blev en formel del af Interregprojektet Framtidskuster, således at der kan købes studentemedhjælp til bl.a. forsknings- og udviklingsarbejdet i Han Herred. Se i øvrigt bøgerne fra *Framtidskuster*: Thomas Højrup, *The Need for Common Goods for Coastal Communities*, Han Herred Havbåde, Slettestrand 2011 (www.havbaade.dk/thenecessity.pdf) samt *European Fisheries at a Tipping Point*. Phd.projektet er resulteret i Jeppe Høst, *Captains of Finance. An Inquiry into Market-based Fisheries Management*, Københavns Universitet, København 2012.
8. www.thorupstrandkystfiskerlaug.dk/paragraf.pdf.
9. www.thorupstrandkystfiskerlaug.dk.
10. www.havbaade.dk/Haw.pdf.
11. www.havbaade.dk/Pengevirke.pdf.
12. Denne problemstilling analyseres i bogen *European Fisheries at a Tipping Point*. Se også Høst.
13. www.havbaade.dk/Anmodning%20om%20foretraede%20for%20Foedevareudvalget%20til%20HHH.pdf.
14. www.havbaade.dk/artikel.pdf. <http://www.havbaade.dk/Pengevirke.pdf>.
15. *Knytlinge Saga*, Gad, København, 1977, s. 48; Thomas Højrup, *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2011, Kap. V og IV; Olof Hasslöf, *Svenska västkustfiskarna. Studier i en yrkesgrupps näringsliv och sociala kultur*, Svenska västkustfiskarnas centralförbund, Göteborg, 1949.

16. www.havbaade.dk/tragedy%20fra%20EE%20sat.pdf.
17. www.havbaade.dk/Pengevirke.pdf.

Referencer

- Andresen, Jesper & Højrup, Thomas, »The Tragedy of Enclosure. The Battle for Maritime Resources and Life-Modes in Europe«, *Ethnologia Europaea* 38:1, 2008
- European Fisheries at a Tipping Point*, red. Thomas Højrup & Klaus Schriewer, Universidad de Murcia, Murcia, 2012
- Hasslöf, Olof, *Svenska västkustfiskarna. Studier i en yrkesgrupps näringsliv och sociala kultur*, Svenska västkustfiskarnas centralförbund, Göteborg, 1949
- Hersoug, Bjørn, *Closing the Commons. Norwegian Fisheries from Open Access to Private Property*, Eburon, Delft, 2005
- Højrup, Thomas, *Dannelsens dialektik. Etnologiske udfordringer til det glemte folk*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2002
- Højrup, Thomas, *Haw. Kampen for en levende kystkultur*, Han Herred Havbaade, Slettestrand, 2008
- Højrup, Thomas, *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*, Museum Tusculanums Forlag, København, 2011
- Højrup, Thomas, *The Need for Common Goods for Coastal Communities*, Han Herred Havbåde, Slettestrand, 2011
- Høst, Jeppe, *Captains of Finance. An Inquiry into Market-based Fisheries Management*, Københavns Universitet, København 2012
- [uden forfatter] *Knytlinge Saga*, Gad, København, 1977

www.havbaade.dk/fiskeriet/
www.voresomstilling.dk

Kustområdena kring Kattegatt, Skagerrack och Öresund befinner sig i olika faser av en dynamisk omvandlingsprocess som tar sig olika uttryck i olika regionala kontexter. I varje geografiskt område finns erfarenheter som kan berika de övriga områdena. Genom att jämföra situationen i sörländska, nordjyska och västsvenska kustområden har Interreg-projektet Framtidskuster mellan 2010 och 2012 inventerat villkoren för hållbar kustutveckling i syfte att bland annat skapa nya innovativa samarbetsformer och binda samman regionen. Detta har skett genom uppbyggnad av och ömsesidigt lärande om olika strategier för en ekonomiskt, kulturellt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling i kustsamhällena. Genom samarbete, forskning och praktiska pilotprojekt har Framtidskuster synliggjort och profilerat delar av Skandinavians kustområden.

Boken *Framtidskuster* har som mål att bidra med perspektiv på hållbar kustutveckling med utgångspunkt från kust och hamn som gemensam erfarenhetskälla. Genom att analysera hamnen som livsstil, livsform, arbetsplats, upplevelserum, mötesplats, värdeskapare eller organisation kan vi nå fördjupad kunskap om hamnens olika funktioner och uttryckssätt i skiftande sammanhang. I boken medverkar forskare inom etnologi, företagsekonomi, kulturgeografi och tjänsteforskning tillsammans med skribenter som på olika sätt har anknytning till kust och hamn genom sina respektive yrken.

LUNDS UNIVERSITET

Centrum för Danmarksstudier

Makadam förlag

Framtidskuster
Hållbar utveckling i kustområden

ISBN 978-91-7061-130-8